

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETO
FINANSŲ IR MOKESČIŲ KATEDRA

LIGITA GAVĖNAITĖ
Finansų teisės neakivaizdinių studijų programa

GYVENTOJŲ PAJAMŲ APMOKESTINIMAS EUROPOS SĄJUNGOJE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė – Doc. dr. Egidija Smalakienė
Katedros vedėjas – Doc. dr. Algirdas Miškinis

Vilnius, 2006

TURINYS

ĮVADAS.....	3
PAGRINDINĖS SĄVOKOS.....	5
SANTRUMPOS.....	6
1. GYVENTOJŲ PAJAMŲ APMOKESTINIMO YPATUMAI EUROPOS SĄJUNGOJE....	7
1.1. Europos Bendrijos kompetencija gyventojų pajamų apmokestinimo atžvilgiu.....	7
1.2. Gyventojų pajamų mokesčio teisinis reglamentavimas.....	12
1.3. Dvigubo apmokestinimo politika Europos Sąjungoje.....	14
2. GYVENTOJŲ PAJAMŲ APMOKESTINIMO EKONOMINĖ-TEISINĖ ANALIZĖ LIETUVOJE.....	18
2.1. Gyventojų pajamų mokestis, jo turinys.....	18
2.2. Gyventojų pajamų mokesčio tarifai ir neapmokestinamasis pajamų dydis.....	21
2.3. Gyventojų pajamų apmokestinimas bei šio mokesčio administravimas.....	28
3. GYVENTOJŲ PAJAMŲ APMOKESTINIMAS KITOSE EUROPOS SĄJUNGOS VALSTYBĖSE NARĖSE.....	39
3.1. Gyventojų pajamų apmokestinimas Estijoje.....	39
3.2. Gyventojų pajamų apmokestinimas Vokietijoje.....	41
3.3. Gyventojų pajamų apmokestinimas Olandijoje.....	43
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	46
SANTRAUKA.....	49
SUMMARY.....	50
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	51

IVADAS

Kiekviena valstybė veikia per parlamentą ir valdymo organus, atlieka daug įvairių funkcijų: apsaugos, gamybinės – komercinės veiklos, vystymo ir administracinės funkcijas. Šioms funkcijoms realizuoti yra būtini pakankami finansiniai ištekliai. Vienas iš didžiausių ir svarbiausių bei nuo seniausių laikų žinomiausių valstybės pajamų šaltinių yra mokesčiai. Mokesčiai – privalomojo pobūdžio mokėjimai valstybei, kurie yra būtini, nes tai valstybės gyvavimo materialinis pagrindas savo funkcijų atlikimui. Kiekviena šalis kuria savitą mokesčių sistemą, todėl atskirose valstybėse mokami mokesčiai yra skirtingi. Tačiau nors ir atskirų šalių mokesčių sistemos yra skirtingos, galima išvengti ir bendrų požymių, kurie būtų būdingi valstybių mokesčių sistemoms. Pirmas ir labai svarbus požymis yra tas, kad nuolat ieškoma būdų, kaip padidinti įplaukų į biudžetą apimtį. Antra – mokesčių sistemos kūrimas, kuris būtų grindžiamas efektyviu apmokestinimu.

Temos aktualumas

Visose šalyse susiduriama su apmokestinimo problemomis, kadangi sukurti tobulą mokesčių sistemą, kuri sėkmingai spręstų visus apmokestinimui keliamus uždavinius ir tenkintų visus apmokestinimo klausimus, yra labai sudėtinga. Mokesčių sistemos formavimas turi būti vykdomas susietai su socialine politika. Gyventojų apmokestinimo problema yra labai svarbi, kuomet yra formuojama ir tobulinama socialinė bei mokesčių politikos Lietuvoje ir kitose Europos Sąjungos valstybėse. Ir kiekviena šalis narė yra laisva pasirinkti tokią mokesčių sistemą, kuri geriausiai atitiktų jos poreikius.

Šiame darbe bus nagrinėjama tiesioginių mokesčių sritis, tiksliau – gyventojų pajamų apmokestinimas Europos Sąjungoje. Pirmiausia reikėtų pažymėti, jog Europos Bendrija nėra įgaliota harmonizuoti visų šalių narių tiesioginius mokesčius. Todėl fizinių asmenų apmokestinimo sritis yra paliekama kiekvienos valstybės narės diskrecijai. Šalys narės nėra pareiškusios, kad sutinka perleisti Bendrijai tiesioginių mokesčių reguliavimo sferą. Tačiau Europos Bendrijos Steigimo sutartyje yra įtvirtintos nuostatos, reglamentuojančios bendradarbiavimą bei abipusę pagalbą tarp šalių narių mokesčių klausimais. O taip pat ir Europos Tarybos teisė imtis atitinkamų priemonių, kurioms Sutartis nesuteikia reikalingų įgaliojimų, kuomet yra siekiama vieno iš bendros rinkos tikslų.

Pagrindinis dėmesys rašant darbą skirtas gyventojų pajamų apmokestinimo analizei bei tobulinimui. Apžvelgta gyventojų pajamų apmokestinimas Europos Sąjungos šalyse, išnagrinėti pagrindiniai minėto mokesčio elementai, atskleistos su šiuo mokesčiu susijusios problemos.

Tyrimo objektas

Gyventojų pajamų mokesčio turinys.

Tyrimo tikslas

Atskleisti gyventojų pajamų mokesčio ypatumus.

Tyrimo hipotezė

Mažėjantis gyventojų pajamų mokesčio tarifas vis dar yra per didelis daugeliui gyventojų.

Darbo tikslui pasiekti yra keliami šie uždaviniai:

1. nustatyti gyventojų pajamų mokesčio esmę, ypatumus Europos Sąjungoje;
2. atlikti gyventojų pajamų apmokestinimo analizę Lietuvoje;
3. išanalizuoti šio mokesčio administravimo specifiką Lietuvoje;
4. analitiškai įvertinti gyventojų pajamų apmokestinimą atskirose Europos Sąjungos šalyse, išryškinant gyventojų pajamų mokesčio privalumus ir trūkumus.

Tyrimo metodai

Atskleidžiant gyventojų pajamų apmokestinimo Europos Sąjungoje sampratą, bus naudojami lyginamosios analizės, teisinės analizės, statistinis, sisteminis, empirinis – anketinis metodai.

Tyrimo šaltiniai

Lietuvos Respublikos teisės aktai, reglamentuojantys gyventojų pajamų apmokestinimą, Europos Sąjungos Steigimo sutartis bei kiti teisės aktai. Taip pat analizuojami statistiniai duomenys, moksliniai veikalai bei periodinė literatūra.

Darbo struktūra

Darbą struktūriškai sudaro įvadas, 3 skyriai bei išvados.

Pirmoje šio darbo dalyje atskleidžiami šio mokesčio reglamentavimo ypatumai Europos Sąjungoje.

Antroji dalis skirta gyventojų pajamų mokesčio analizei Lietuvoje – šio mokesčio tarifams, apskaičiavimui bei administravimui.

Trečioje dalyje bus analizuojamas gyventojų pajamų apmokestinimas atskirose Europos Sąjungos valstybėse narėse.

Darbo pabaigoje yra pateikiamos išvados bei literatūros sąrašas.

PAGRINDINĖS SĄVOKOS

Mokesčių sistema – šalyje esamų mokesčių, įmokų visuma.

Gyventojų pajamų apmokestinimas – mokesčių mokėtojų, objektų ir mokėjimo taisyklių nustatymo sistema.

Gyventojų pajamų mokestis – tai Lietuvos Respublikos Gyventojų pajamų mokesčio įstatyme mokesčio mokėtojui nustatyta pinigine prievole valstybei.

Gyventojų pajamų mokesčio mokėtojas – asmuo, kuriam pagal Lietuvos Respublikos Gyventojų pajamų mokesčio įstatymą yra nustatyta prievolė mokėti gyventojų pajamų mokestį.

Gyventojų pajamų mokesčio administravimas – šio mokesčio administratoriaus funkcijų įgyvendinimas, taip pat mokesčio administratoriaus bei mokesčio mokėtojo pareigų vykdymas ir teisių įgyvendinimas.

Gyventojų pajamų dvigubas apmokestinimas – tai toks apmokestinimas, kai to paties gyventojų per tą patį mokestinį laikotarpį gautos tos pačios rūšies pajamos apmokestintos dvejose valstybėse pagal kiekvienos jų vidaus mokesčių įstatymus.

Pajamos – per mokestinį laikotarpį gautas atlygis už atliktus darbus, suteiktas paslaugas, perduotas ar suteiktas teises, už perduotą ar kitaip perleistą turtą ar lėšas ir (arba) kita nauda, gauta pinigais ir (arba) natūra.

Gyventojų pajamų mokesčio lengvata – šio mokesčio mokėtojui ar jų grupei Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo nustatytos išskirtinės sąlygos, kurios yra palankesnės, palyginti su įprastinėmis sąlygomis.

SANTRUMPOS

BVP – Bendrasis vidaus produktas;

EB – Europos Bendrija;

ES – Europos Sąjunga;

FAPM – Fizinų asmenų pajamų mokestis;

GPM – Gyventojų pajamų mokestis;

GPMĮ – Gyventojų pajamų mokesčio įstatymas;

MAĮ – Mokesčių administravimo įstatymas;

MMA – Minimali mėnesinė alga;

NPD – Neapmokestinamųjų pajamų dydis;

PNM – Pagrindinis neapmokestinamasis minimumas;

VMI – Valstybinė mokesčių inspekcija.

1. GYVENTOJŲ PAJAMŲ APMOKESTINIMO YPATUMAI EUROPOS SĄJUNGOJE

1.1. Europos Bendrijos kompetencija gyventojų pajamų apmokestinimo atžvilgiu

Europos Sąjunga – tai Europos valstybių asociacija, siekianti platesnės ir gilesnės ekonominės bei politinės joje dalyvaujančių šalių integracijos. ES šiuo metu jungia 25 valstybes nares. Kiekvienos iš jų atskirai ir tuo pačiu visų kartu veikla apima nustatymą ekonominės politikos, kuri yra grindžiama glaudžiu valstybių narių ekonominės politikos koordinavimu, vidaus rinka bei bendrų tikslų apibrėžimu ir kuri vykdoma vadovaujantis atviros rinkos ekonomikos esant laisvai konkurencijai principu.¹

Europos Sąjungos Sutarties nuostatose yra išvardintos keturios laisvės: laisvas prekių, asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas bei asmenų ir įmonių įsikūrimo/įsisteigimo laisvė. Yra siekiama, kad šalių narių vykdoma mokesčių politika nevaržytų išvardintų laisvių, nedarytų nepageidaujamo poveikio kitų narių ekonominei ir tuo pačiu socialinei politikai bei neiškraipytų konkurencijos. Taip pat vienas iš ES tikslų yra užtikrinti, kad valstybių narių mokesčių sistemos atitiktų viena kitą bei kitiems bendriems principams, nustatytiems Europos Bendrijos steigimo sutartyje bei kituose teisės aktuose. Todėl pasirinkti mokesčių sistemą, atitinkančią valstybės poreikius, yra kiekvienos šalies narės laisvė.

Europos Bendrijos kompetencija valstybių narių netiesioginių ir tiesioginių mokesčių atžvilgiu yra gana skirtinga. Kadangi netiesioginiai mokesčiai turi didesnės įtakos laisvam prekių ir paslaugų judėjimui, todėl jie yra harmonizuoti ir šis procesas Europos Sąjungoje vyksta jau kelis dešimtmečius. Tuo tarpu tiesioginių mokesčių srityje harmonizuoti yra tik kai kurie mokesčiai – santaupų ir paskolų palūkanų apmokestinimas.

Gyventojų pajamų mokestis – vienas iš tiesioginių mokesčių. Pajamų apmokestinimo klausimas pagal subsidiarumo principą yra paliekamas spresti valstybėms narėms. Planuojama, kad ir ateityje, kuomet Europos Sąjunga pasieks dar didesnę integracijos lygį, tai palikti kiekvienos šalies narės diskrecijai.²

Europos Teisingumo Teismas nuolatos pabrėžia, jog priskiriant gyventojų pajamų apmokestinimo kompetenciją Europos Sąjungos valstybėms narėms, taip pat turėtų būti išvengta

---

¹ Europos Bendrijos Steigimo sutartis//Valstybės žinios. 2004, Nr. 2-2

² Personal Tax – General overview//

http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/personal_tax/gen_overview/index_en.htm, prisijungimo laikas: 2006-09-02

tiesioginių ar netiesioginių atvejų, kuomet asmenys yra diskriminuojami dėl tautybės arba būtų pažeidžiamos laisvės, įtvirtintos Sutartyje.³

Tačiau yra pabrėžiama, jog norint užtikrinti Europos Sąjungos sutartyje numatytą laisvių įgyvendinimą, o taip pat ir mokestinių kliūčių veiklai tarp šalių narių pašalinimą, koordinavimas ES lygiu yra būtinas.

Kiekvienos šalies gyventojų pajamų mokesčio sistemos turi savitų bruožų, tačiau daugeliui iš jų yra būdingi šie:

1. nustatytos minimalios neapmokestinamosios pajamos;
2. daugelyje šalių itin aukšti pajamų mokesčio tarifai yra nustatyti dideles pajamas gaunantiems gyventojams;
3. mokesčių tarifas yra progresinis⁴ arba proporcinis⁵.

Vertinant gyventojų pajamų mokesčio tarifą, jo dydį ir įtaką biudžeto pajamoms, yra lyginama surenkama pajamų mokesčio suma su Bendruoju vidaus produktu. 1 lentelėje pateikiami šio santykio rodikliai, išreiškiami procentais, visų Europos Sąjungos valstybių narių.

1 lentelė. Pajamų mokesčio įplaukos, proc. nuo BVP

Šalis	2002 m.	Šalis	2002 m.
Airija	7,1	Lietuva	6,9
Austrija	10,1	Liuksemburgas	6,8
Belgija	13,7	Malta	6,4
Čekija	4,8	Olandija	7,2
Danija	26,0	Portugalija	5,8
Didžioji Britanija	10,5	Prancūzija	8,0
Estija	7,2	Slovakija	-
Graikija	5,0	Slovėnija	5,9
Ispanija	7,1	Suomija	14,3
Italija	10,8	Švedija	15,2
Kipras	4,9	Vengrija	7,7
Latvija	6,1	Vokietija	9,8
Lenkija	4,6		

Lentelėje matyti, kad Lietuvoje, palyginti su kitomis mažesnę pajamų mokesčio tarifą taikančiomis šalimis, šio mokesčio surenkama ne ką daugiau. Pavyzdžiui, Latvija, kurioje pajamų mokesčio tarifas yra 25 procentai, surenka beveik tiek pat pajamų mokesčio kaip ir

³ Personal Tax – General overview//

http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/personal_tax/gen_overview/index_en.htm, prisijungimo laikas: 2006-09-02

⁴ **Progresinis pajamų mokesčio tarifas** – tai toks tarifas, kuris didėja, didėjant žmogaus gaunamoms pajamoms. Kai dirbančiojo pajamos viršija nustatytą ribą, kiekvienas papildomas uždirbtas euras (litas ar kita valiuta) apmokestinamas didesniu mokesčio tarifu.

⁵ **Proporcinis pajamų mokesčio tarifas** – tai toks mokesčio tarifas, kuris yra vienodas nepriklausomai nuo mokesčio mokėtojo uždirbamų pajamų.

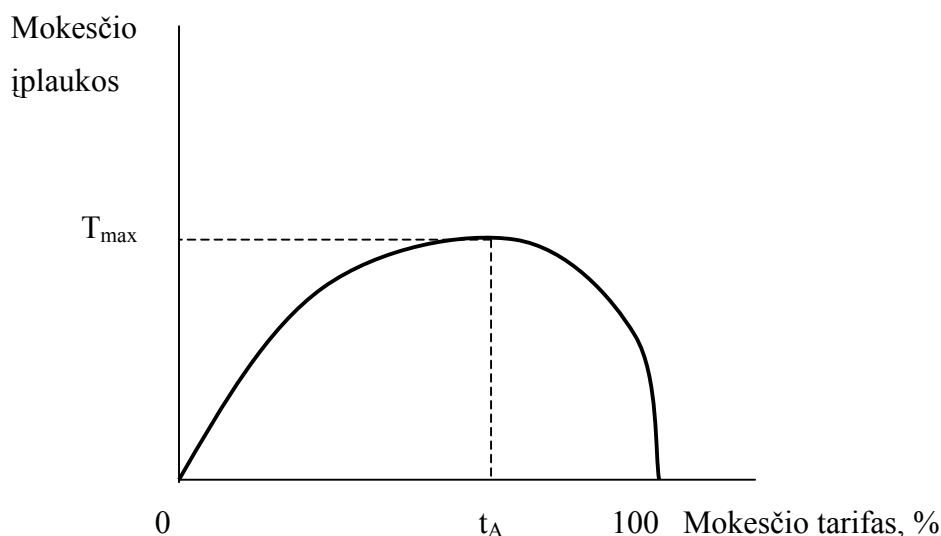

Lietuva, o Estija, netgi daugiau, nors Estijoje pajamų mokesčio tarifas taip pat yra mažesnis – šiuo metu 23 procentai (2002 metais buvo 26 procentai). Taigi, Lietuva darbo pajamas apmokestina sąlyginai aukštu pajamų mokesčio tarifu, o mokestinių pajamų santykis su BVP yra vienas iš žemesnių Europos Sąjungoje.

Pažymėtina, jog gyventojų pajamų apmokestinimo klausimas paliekamas kiekvienos šalies narės kompetencijai. Valstybėse formuojant gyventojų pajamų mokestį, svarbus ir kartu problemiškas klausimas – apmokestinimo ribos klausimas. Apibendrintai mokesčio dydžiui apibūdinti dažniausiai naudojamas rodiklis – mokestinių įplaukų ir bendrojo nacionalinio produkto santykis procentais.

Kadangi mokesčiai yra svarbiausias valstybės pajamų šaltinis, todėl vienas iš būdų padidinti iš mokesčių gaunamas pajamas – nustatyti aukštesnius mokesčio tarifus. Ar visada mokesčio tarifo didinimas padidins iš mokesčio gaunamas biudžeto pajamas? Minėto poveikio esmė grafiškai reiškiamą mokslininko vardu pavadinta kreivė, kuri parodo hipotetinę (sprendimas pagal formulę “jeigu..., tai...”) ryšį tarp mokesčio normos (tarifo) ir išdo pajamų, gaunamų iš mokesčio (1 schema).

1 schema. Mokesčio tarifo ir mokestinių įplaukų priklausomybė⁶

Jei mokesčių tarifas (t) lygus nuliui, tai ir mokestinės pajamos (T) bus lygios nuliui. Jei mokesčio tarifas sudaro 100 procentų, tai mokestinės pajamos irgi bus lygios nuliui, nes, esant tokiam aukštam mokesčiui, nebus stimulo dirbti ir gauti pajamas. Taigi, galime daryti išvadą,

⁶ Snieška ir kt. Makroekonomika. Kaunas: Technologija. 2005. P. 178

kad kiekvienos valstybės narės vyriausybė, nustatydamą didelį mokesčio tarifą, gali gauti mažesnes pajamas iš mokesčio, nei nustatius žemą mokesčio tarifą.⁷

GPM normos didinimas iki tam tikros ribos didina iš šio mokesčio gaunamas biudžeto pajamas. Už tam tikros ribos, tarkime, už taško t_A , mokesčių normos didinimas pradeda mažinti iš analizuojamo mokesčio gaunamas biudžeto pajamas, nes ima slopinti gyventojų ekonominę aktyvumą, verčia vengti mokėti mokesčius, plėtojasi “šešėlinė ekonomika”. Taigi, Lafero kreivė parodo, kad, mokesčių didinant iki tam tikro lygio, gyventojai stengiasi didinti savo pajamas. Tuo tarpu pernelyg didelė mokesčių norma mažina šiuos stimulus, neduoda teigiamo efekto, ir mokesčio pajamos pradeda mažėti.

Šiame poskyryje toliau analizuojant Bendrijos kompetenciją gyventojų pajamų apmokestinimo srityje, atkreiptinas dėmesys į keletą Sutarties straipsnių, kuriuose galima išvelgti tam tikrą Europos Bendrijos poveikį valstybių narių atžvilgiu gyventojų pajamų mokesčio srityje.

Sutartyje nėra numatytas joks teisinis pagrindas, kuris tiesiogiai leistų Europos Tarybai, siekiant harmonizuoti gyventojų pajamų apmokestinimą, priimti teisės aktus. Nors kita vertus, siekiant sukurti vidaus rinką, kuri pasižymėtų laisvu prekių, asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimu tarp valstybių narių, pagal Sutarties 94 straipsnį Taryba vieningai leidžia direktyvas dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų, turinčių tiesioginę įtaką bendrosios rinkos sukūrimui ar veikimui, suderinimo.⁸

Sutartyje yra įtvirtintos nuostatos, jog ES šalys narės, siekdamos, kad būtų panaikintas dvigubas apmokestinimas, turi pradėti derybas šiuo klausimu.⁹ Šiuo atveju vėl pastebima EB įtaka, kadangi esant dvigubo apmokestinimo problemai tarp valstybių narių, Bendrija turi teisę pareikšti savo nuomonę.

Darbo autorė tyrimo metu atliko gyventojų apklausą, kurios metu vienas iš klausimų buvo – ar gyventojai mano, jog reikėtų suvienodinti gyventojų pajamų mokesčio politiką tarp Europos Sąjungos valstybių narių. Buvo apklaustas vienodas skaičius žmonių, dirbančių privačioje sferoje, bei valstybės pareigūnų (2 schema).

Kaip matyti iš pateiktos 2 schemos, net 88 procentai iš apklaustųjų valstybės pareigūnų mano, jog kiekviena ES šalis narė turi pasilikti teisę pati reguliuoti šio mokesčio sritį. Kiek daugiau abejojančių šiuo klausimu buvo privačioje sferoje. Apklausos metu taip pat paaiškėjo, jog valstybės pareigūnai yra labiau informuoti apie būsimas reformas šio mokesčio srityje palyginus su privačioje sferoje dirbančiais asmenimis. Todėl darbo autorė mano, jog pareigūnai,

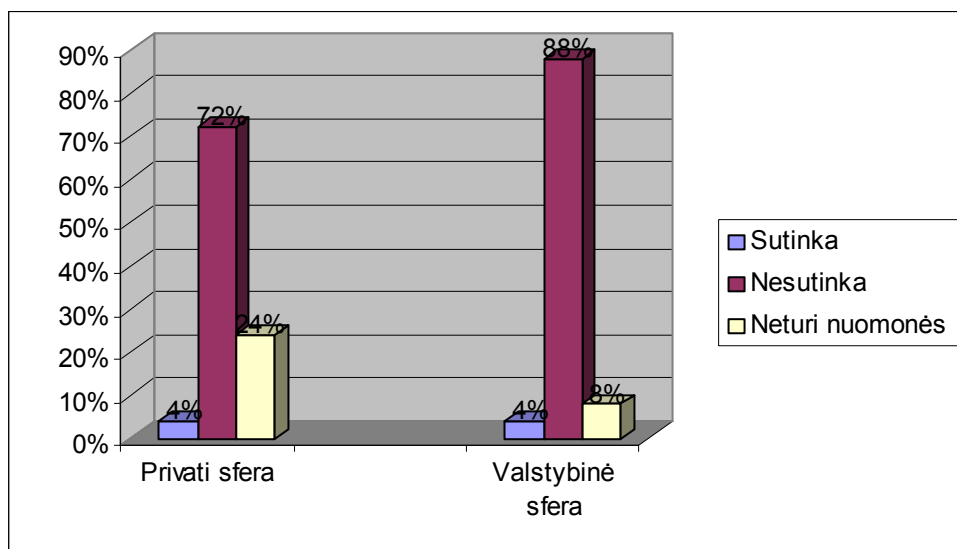
⁷ Snieška ir kt. Makroekonomika. Kaunas: Technologija. 2005. P. 178

⁸ Europos Bendrijos Steigimo sutartis//Valstybės žinios. 2004, Nr. 2-2

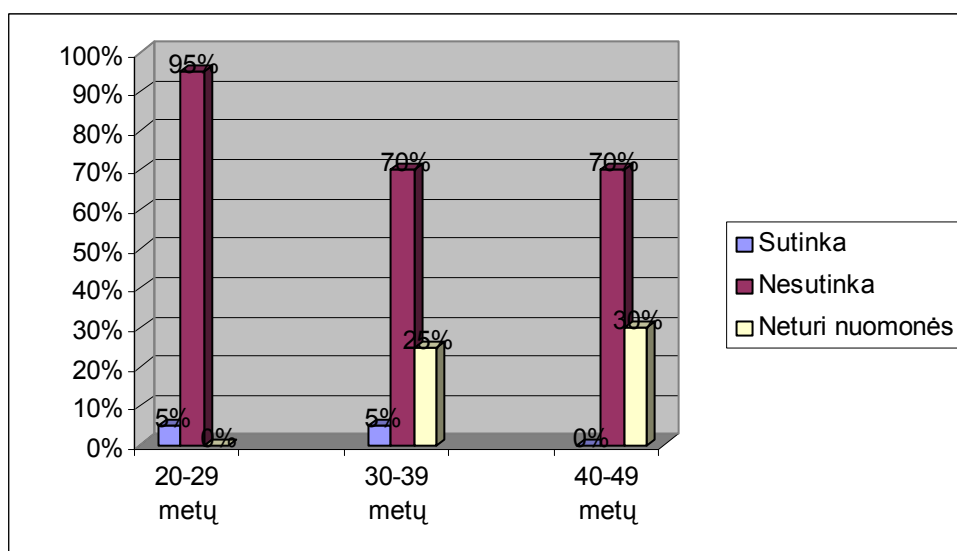
⁹ Žr. ten pat

turintys daugiau informacijos apie pajamų apmokestinimą ne tik Lietuvoje, bet ir kitose ES valstybėse narėse, turi tvirtesnę nuomonę kompetencijos atžvilgiu.

2 schema. Gyventojų nuomonė apie bendrą gyventojų pajamų mokesčio politiką tarp ES valstybių narių

3 schema. Gyventojų nuomonė apie bendrą gyventojų pajamų mokesčio politiką tarp ES valstybių narių (pagal amžiaus grupes)

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, jog gyventojų nuomonė apie vienodą pajamų mokesčio politiką visose Europos Sąjungos valstybėse narėse pakankamai skiriasi pagal apklaustųjų amžių (3 schema). Net 95 procentai apklaustųjų amžiaus grupėje nuo 20 iki 29 metų nemano, kad pajamų mokesčiai turėtų būti suvienodinti visose šalyse narėse. Jeigu paanalizuotume apklaustųjų amžiaus grupes nuo 30 iki 39 metų bei nuo 40 iki 49 metų, matyti, jog tik 70

procentų gyventojų nesutinka, kad visos valstybės narės vykdytų vienodą apmokestinimo politiką.

Taigi Europos Sąjungos valstybės narės gyventojų pajamų apmokestinimo srityje nėra perleidusios savo kompetencijos EB. Kiekviena šalis narė sau nusistato šio mokesčio tarifų dydžius, pasirenka progresinį arba proporcinį pajamų mokesčio tarifą bei kaip apmokestinti vienos ar kitos rūšies pajamas. Tačiau visos valstybės narės įgyvendindamos savo kompetenciją gyventojų pajamų mokesčio atžvilgiu, turi vadovautis bendraisiais principais, kad nepakenktų Bendrijos vidaus rinkai ir kitoms Europos Sąjungos šalims narėms.

1.2. Gyventojų pajamų mokesčio teisinis reglamentavimas

Europos Sąjunga grindžiama teisinės valstybės principu, todėl tai reiškia, jog visą jos veiklą reglamentuoja sutartys, kurias laisva valia ir demokratiškai pasirašo šalys narės.

Teisinis reglamentavimas – tai taisyklėmis ar reglamentu nustatyta ir taikoma tam tikra tvarka. Gyventojų pajamų mokesčio teisinis reglamentavimas yra pagrįstas tam tikra teisės šaltinių sistema.

Europos Sąjungos teisėje yra išskiriami:

- pirminės ES teisės aktai – sutartys, jų priedai, protokolai, jų pakeitimai;
- antrinės ES teisės aktai – direktyvos, reglamentai, sprendimai;
- ES teisminė teisė – Europos Teisingumo Teismo sprendimai.

Pagrindinis teisės aktas – Europos Sąjungos sutartis. Reikia pabrėžti, jog antrinės ES teisės aktai papildo atitinkamas Sutarties nuostatas. Visos ES valstybės narės turi įtraukti į savo nacionalinę teisę pirminės ir antrinės teisės aktų nuostatas.

Sutartyje nėra konkrečių nuostatų, tiesiogiai reglamentuojančių gyventojų pajamų apmokestinimą. Atskiras skyrius yra skirtas mokesčiams, tačiau jame įtvirtintos nuostatos, susijusios su netiesioginiais mokesčiais.

Tiek Europos Bendrijos, tiek nacionaliniai teisės aktai turi veikti kaip vienas teisės aktų rinkinys. Atitinkamuose įstatymuose turi būti naudojama vienoda terminologija.

Akcentuotina, kad yra harmonizuota pajamų iš santaupų bei paskolų palūkanų sritys. Pajamas iš santaupų reglamentuoja Tarybos direktyva Nr. 2003/48/EB Dėl pajamų iš santaupų, gaunamų palūkanų forma, apmokestinimo, kurios pagrindinis tikslas siekti, kad gyventojų, gyvenančių vienoje ES valstybėje narėje, gaunamos palūkanos iš kitos valstybės narės būtų

apmokestinamos tik vieną kartą tokio gyventojų rezidavimo valstybėje neapmokestinant šių pajamų šaltinio valstybėje.¹⁰

Europos Sąjungos valstybės narės gyventojų pajamų apmokestinimo klausimą yra pasilikusios savo kompetencijai. Todėl kiekviena šalis narė pajamų apmokestinimą reglamentuoja savo nacionaliniais teisės aktais.

Lietuvoje gyventojų pajamų apmokestinimą reglamentuoja šie pagrindiniai teisės aktai - Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas bei Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas.

MAĮ - tai pagrindinis mokesčių teisės aktas, kuris įtvirtina pagrindinius mokesčių teisės klausimus bei procedūras, taikomas visiems mokesčiams. Šis įstatymas buvo priimtas, įgyvendinant principinę konstitucinę nuostatą, konstatuojančią, kad pagrindiniai su mokesčiais ir jų administravimu susiję klausimai turi būti reglamentuoti įstatyminiu lygmeniu bei kitas atitinkamas Lietuvos Respublikos konstitucijos nuostatas, nustatančias išimtinę Lietuvos Respublikos Seimo teisę nustatyti (įteisinti) valstybinius mokesčius bei kitus privalomus mokėjimus.¹¹

Šiame įstatyme yra tik išvardinti administruojami mokesčiai, tuo tarpu atskirus mokesčius reglamentuoja atitinkamų mokesčių įstatymai, taip pat poįstatyminiai teisės aktai detalizuoja atskirus mokesčių teisės aspektus.¹²

GPMĮ – tai pagrindinis teisės aktas, reglamentuojantis gyventojų pajamų apmokestinimą. Šis įstatymas 2002 metais pakeitė tuomet galiojusį Lietuvos Respublikos Fizinų asmenų pajamų mokesčio laikinąjį įstatymą.

Įstatymas nustato šio mokesčio taikomus tarifus, apibrėžia gyventojų pajamų mokesčio subjektus bei objektus, apmokestinamųjų pajamų apskaičiavimo tvarką, neapmokestinamųjų pajamų dydžius, mokesčio administratoriaus bei mokesčio mokėtojų teises, pareigas bei atsakomybę.

Pagrindinė problema, susijusi su analizuojamo mokesčio administravimu Lietuvoje, yra ta, kad tik priėmus GPMĮ, po kurio laiko buvo daromi pakeitimai. Taigi nebuvo išvengta situacijos, kai vos priėmus įstatymą, jis tuoj pat keičiamas.

Galioja ir daugelis poįstatyminių teisės aktų, reglamentuojančių analizuojamą mokestį. Taip pat darbo autorė norėtų paminėti ir dvigubo pajamų apmokestinimo išvengimo sutartis, kurios taip pat įtvirtina atitinkamas normas gyventojų pajamų apmokestinimo srityje.

---

¹⁰ Savings Tax – Rules applicable// http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/personal_tax/savings_tax/rules_applicable/index_en.htm, prisijungimo laikas: 2006-10-06

¹¹ Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo komentaras//<http://comments.vmi.lt/>, prisijungimo laikas: 2006-05-27

¹² Žr. ten pat

Europos Teisingumo Teismui yra pavesta prižiūrėti tarp valstybių narių bei trečiųjų šalių sudaromas dvigubo pajamų apmokestinimo išvengimo sutartis. Tuo Europos Komisija tikisi, kad laipsniška bei nuosekli koordinacija sustiprins valstybių narių pozicijas dvigubo apmokestinimo srityje, kad ateityje pavyks išvengti atvejų, kuomet gyventojų pajamos apmokestinamos du kartus.¹³

1.3. Dvigubo apmokestinimo politika Europos Sąjungos kontekste

Gyventojų pajamų dvigubas apmokestinimas – tai toks apmokestinimas, kai to paties gyventojų per tą patį mokestinį laikotarpį gautos tos pačios rūšies pajamos apmokestintos dvejose valstybėse pagal kiekvienos jų vidaus mokesčių įstatymus.¹⁴

Galima būtų išskirti tokius dvigubo apmokestinimo elementus:

1. mokesčio subjektas – pajamų mokesčio mokėtojas arba asmens ryšys su apmokestinimo objektu, kuris sukuria mokestinę prievolę;
2. mokesčio objektas – faktai, kurie sąlygoja mokestinės atsakomybės atsiradimą;
3. ryšys tarp valstybės, įgyvendinančios savo apmokestinimo teisę, mokesčio mokėtojo ir transakcijos. Nesant tokiam jungiamajam ryšiui tarp mokesčio mokėtojo ar jo veiklos ir mokesčių jurisdikcijos, valstybė negali įgyvendinti savo teisės apmokestinti.

Visos Europos Sąjungos šalys narės nusistato savo nacionalinėje teisėje skirtingas sąlygas, kuomet atsiranda gyventojų pajamų mokestinė atsakomybė toje valstybėje.

Vis daugiau Europos Sąjungos valstybių narių gyventojų išvyksta dirbti į užsienio šalis, taip pat jose užsiima individualia veikla, investuoja ar gauna kitų pajamų. Pasitaiko atvejų, kuomet skirtingų šalių narių mokesčių sistemos skirtingai apibrėžia apmokestinamąsias pajamas, todėl neretai pajamos būna apmokestinamos du kartus. Ne išimtis ir mūsų valstybės gyventojai, kurie dažnai išvyksta dirbti į kitas šalis. Todėl vis dažniau kyla pajamų, gautų užsienio valstybėse, apmokestinimo klausimas.

Pažymėtina, jog ir Lietuvoje, ir užsienyje gautų gyventojų pajamų apmokestinimą reglamentuoja Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas, kuriame yra įtvirtintos nuostatos, kad:

1. mokesčių nuo visų pasaulinių pajamų moka tik nuolatiniai Lietuvos gyventojai;

---

¹³ Double taxation Conventions//

http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/personal_tax/double_tax_conventions/index_en.htm, prisijungimo laikas: 2006-10-06

¹⁴ Kokiu būdu naikinamas iš užsienio valstybių gautų pajamų dvigubas apmokestinimas//Mokesčių žinios. 2006, Nr. 12

2. apmokestinant užsienyje gautas pajamas yra atsižvelgiama į asmens sumokėtus mokesčius užsienio valstybėje nuo toje valstybėje gautų pajamų, siekiant, kad užsienyje gautos pajamos nebūtų apmokestintos du kartus.

Atkreiptinas dėmesys į tai, jog prireikus valstybės narės veda tarpusavio derybas, kad savo nacionaliniams subjektams užtikrintų dvigubo apmokestinimo panaikinimą Bendrijoje.¹⁵

Lietuvos Respublika šiuo metu yra sudariusi ir taiko dvigubo apmokestinimo išvengimo sutartis su 22 Europos Sąjungos šalimis narėmis (išskyrus Austriją, Kiprą ir Liuksemburgą) bei su daugeliu kitų užsienio valstybių.

Lietuvos sudarytos dvigubo pajamų apmokestinimo išvengimo sutartys nustato, kad kai asmuo pagal susitariančiųjų valstybių vidaus teisės aktus laikomas abiejų valstybių nuolatinio gyventoju, sutarties tikslais jis bus laikomas tik vienos valstybės nuolatinio gyventoju, kurioje:

- jis turi nuolatinę gyvenamąją vietą; jei jis turi nuolatinę gyvenamąją vietą abiejose valstybėse, jis laikomas tik tos valstybės nuolatinio gyventoju, su kuria jo asmeniniai ir ekonominiai ryšiai yra glaudesni (jo gyvybinių interesų centras);
- jei negalima nustatyti, kurioje valstybėje yra asmens gyvybinių interesų centras, arba jei nė vienoje valstybėje iš valstybių jis neturi nuolatinės gyvenamosios vietos, jis laikomas nuolatinio gyventoju tik tos valstybės, kurioje jis paprastai gyvena;
- jei asmuo paprastai gyvena abiejose valstybėse arba negyvena nė vienoje iš jų, jis laikomas nuolatinio gyventoju tik tos valstybės, kurios nacionalinis subjektas, t.y. pilietis, jis yra;
- jei asmuo yra abiejų valstybių arba nėra nė vienos jų pilietis, tų valstybių kompetentingi asmenys klausimą sprendžia abipusiu susitarimu.¹⁶

Pažymėtina, kad visi šie aukščiau išvardinti dvigubo pajamų apmokestinimo išvengimo sutartyse nurodyti kriterijai turi būti taikomi paeiliui. Dažniausiai valstybė, kurioje gyventojas gavo pajamų, apmokestina objektą, kai tik pajamos atsiranda (jeigu šalys nesusitaria kitaip). Tuo tarpu rezidavimo valstybė, kuri taiko dvigubo pajamų apmokestinimo panaikinimo metodus, siekia ir tuo pačiu užtikrina, kad nuolatinio gyventojų pajamos būtų apmokestinamos tiktai vieną kartą.

Yra išskiriami du dvigubo pajamų apmokestinimo išvengimo metodai:

- kredito metodas. Taikant šį metodą, rezidavimo valstybėje į rezidentų pajamų mokesčio bazę įtraukiamos užsienio valstybėje gautos pajamos, bet yra leidžiama

---

¹⁵ Europos Bendrijos Steigimo sutartis//Valstybės žinios. 2004, Nr. 2-2

¹⁶ Kvedytė Ž. Užsienyje gautų pajamų apmokestinimas gyventojų pajamų mokesčiu//Apskaitos ir mokesčių apžvalga. 2005, Nr. 11

iš rezidavimo valstybėje mokėtinos šio mokesčio sumos atskaityti tose užsienio valstybėse sumokėtą mokestį;

- atleidimo metodas. Kuomet dvigubas pajamų apmokestinimas yra naikinamas taikant atleidimo metodą, tada rezidavimo valstybėje į rezidento pajamų mokesčio bazę neįtraukiamos užsienio valstybėje gautos pajamos.

Lyginant šiuos du metodus, pabrėžiama, jog valstybėse taikant pirmąjį, t.y. kredito metodą, yra siekiama užtikrinti, kad sprendimui, kur investuoti ar dirbti – rezidavimo ar užsienio valstybėje, nedarytų įtakos įvairiose valstybėse taikomų mokesčių skirtumai. Tuo tarpu atleidimo metodo atveju, yra siekiama užtikrinti, jog pajamos iš veiklos užsienio valstybėje tos užsienio valstybės jurisdikcijoje nebūtų apmokestintos didesniu pajamų mokesčio tarifu nei tos užsienio valstybės rezidentų pajamos.

Kredito metodą taiko Ispanija, Vengrija, Italija, Latvija, Lenkija. Tuo tarpu daugelyje kitų Europos Sąjungos valstybių narių yra taikomi abu dvigubo pajamų apmokestinimo panaikinimo metodai (Estija, Belgija, Prancūzija, Vokietija, Liuksemburgas, Švedija). Pastarosiose šalyse narėse paprastai atleidimo metodas yra taikomas su darbo santykiais susijusioms pajamoms, pajamoms iš ūkinės komercinės ar kitos aktyvios veiklos. O kredito metodas tuo tarpu taikomas pasyvioms pajamoms, pavyzdžiui palūkanoms, dividendams, honorarams.

Lietuva priklauso tai grupei valstybių narių, kuriose taikomi abu dvigubo pajamų apmokestinimo panaikinimo metodai. Atleidimo metodas yra taikomas tuomet, kai yra tenkinami du kriterijai:

- atleidžiamos tik tam tikros rūšies pajamos;
- pajamos, gautos tam tikrose valstybėse.

Taigi užsienio valstybėje, kuri yra Europos Sąjungos valstybė narė arba su kuria Lietuvos Respublika yra sudariusi ir taiko dvigubo apmokestinimo išvengimo sutartį, gautos nuolatinio Lietuvos gyventojo pajamos, išskyrus minėtoje valstybėje gautas palūkanas, dividendus ir honorarus, GPMĮ nustatyta tvarka yra neapmokestinamos pajamų mokesčiu Lietuvos Respublikoje, jeigu pajamų mokestis arba jam tapatus mokestis nuo šių pajamų nustatyta tvarka sumokėtas toje užsienio valstybėje.¹⁷

Tuo tarpu užsienio valstybėje, kuri yra Europos Sąjungos valstybė narė arba su kuria yra sudaryta ir taikoma dvigubo apmokestinimo išvengimo sutartis, sumokėtą pajamų mokesčio arba jam tapataus mokesčio sumą nuo toje valstybėje gautų palūkanų, dividendų ir honorarų nuolatinis Lietuvos gyventojas gali atskaityti iš GPMĮ nustatyta tvarka apskaičiuoto pajamų

---

¹⁷ Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas//Valstybės žinios. 2002, Nr. 73-3085

mokesčio sumos.¹⁸ Taigi kredito metodas taikomas kitų rūšių pajamoms, kurioms netaikomas atleidimo metodas, bei tada, kai valstybė yra Europos Sąjungos šalis narė arba yra sudariusi ir taiko su Lietuvos Respublika dvigubo pajamų apmokestinimo išvengimo sutartį.

Europos Komisija analizuoja galimus prieštaravimus, kylančius tarp Europos Sąjungos Sutarties bei sudaromų dvigubo pajamų apmokestinimo išvengimo sutarčių tarp ES valstybių narių bei trečiųjų šalių.¹⁹

---

¹⁸ Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas//Valstybės žinios. 2002, Nr. 73-3085

¹⁹ Double taxation Conventions//

http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/personal_tax/double_tax_conventions/index_en.htm, prisijungimo laikas: 2006-10-06

2. GYVENTOJŲ PAJAMŲ APMOKESTINIMO EKONOMINĖ-TEISINĖ ANALIZĖ LIETUVOJE

2.1. Gyventojų pajamų mokestis, jo turinys

Visuotinai pripažinta, kad mokesčiai yra privalomi fizinių ir juridinių asmenų mokėjimai valstybei ir jos vietos valdžios institucijoms. Tai svarbiausias valstybės pajamų šaltinis, vienas iš jos egzistavimo pagrindų, vyraujanti biudžeto įplaukų akumuliacinio formos. Mokesčiai padeda paskirstyti ir perskirstyti dalį nacionalinių pajamų.

Visi mokesčiai įgyvendinami pagal tam tikrą instrumentariją, kuris apima mokesčio elementus, mokesčio ėmimo būdą bei nustatymo metodą. GPM instrumentarijus vaizduojamas 2 lentelėje.

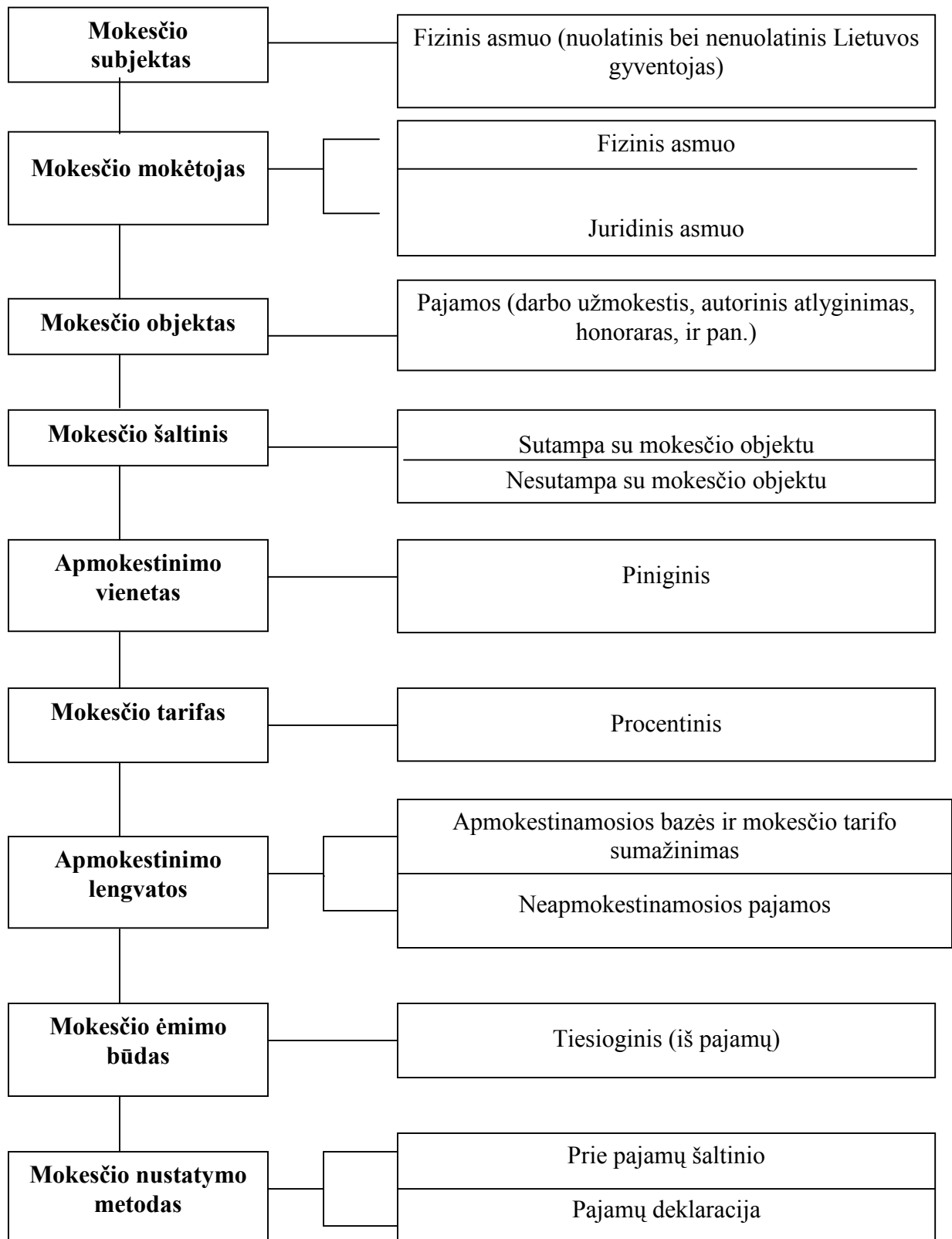
Išanalizavus daugelio autorių literatūrą, pateikiamuose mokesčių instrumentarijuose mokesčio subjektas yra sutapatinamas su mokesčio mokėtoju. Lietuvos mokesčių sistemoje yra mokesčių, kai mokesčio mokėtojas sutampa su mokesčio subjektu. Tačiau analizuojant gyventojų pajamų mokestį mokėtojas ne visuomet sutampa su subjektu. Mokesčio subjektas yra asmuo, privalantis mokėti įstatymų numatytą mokestį. Pagal LR Gyventojų pajamų mokesčio įstatymą, pajamų mokestį moka kiekvienas apmokestinamųjų pajamų gavęs gyventojas.²⁰ Tačiau tam tikrais atvejais mokestį už gyventoją gali sumokėti ir kitas asmuo. Pavyzdžiui, kai įmonė (kuri pagal įstatymus nepriskiriama loterijas organizuojančiai įmonei) organizuoja loteriją, ji gali už loterijos laimėtoją sumokėti gyventojų pajamų mokestį. Tuomet mokesčio subjektas bus gyventojas, laimėjęs loteriją, o mokesčio mokėtoja bus įmonė, suorganizavusi loteriją. Taip pat vyras ar žmona už savo sutuoktinį gali sumokėti gyventojų pajamų mokestį ir pan. Todėl gyventojų pajamų mokesčio instrumentarijuje atskirai išskiriami mokesčio mokėtojas ir mokesčio subjektas.

Taigi, gyventojų pajamų mokesčio subjektas yra nuolatiniai ir nenuolatiniai Lietuvos gyventojai (toliau gyventojai), gaunantys pajamų. Mokesčio mokėtojai yra fiziniai ir juridiniai asmenys.

Pajamų mokesčio objektu laikomos gyventojų gautos pajamos, kurios apmokestinamos įstatymo nustatyta tvarka. GPM įstatyme, nurodyta, kad pajamomis laikoma per mokestinį laikotarpį gautas atlygis už atliktus darbus, suteiktas paslaugas, už perduotas ar suteiktas teises, už perduotą ar kitaip perleistą turtą, investuotą turtą ar lėšas ir (arba) kita gauta nauda pinigais ir

---

²⁰ Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas//Valstybės žinios. 2002, Nr. 73-3085

2 lentelė. Gyventojų pajamų mokesčio instrumentarijus²¹

²¹ Buškevičiūtė E. Mokesčių sistema. Kaunas: Technologija. 2003. P. 46

(arba) natūra, taip pat pozityviosios pajamos.²² Nuolatinio Lietuvos gyventojų pajamų mokesčio objektas yra pajamos, kurių šaltinis yra Lietuvoje ir ne Lietuvoje.

Mokesčio šaltinis – tai subjekto pajamos, iš kurių mokamas mokestis. Šiuo atveju mokesčio objektas gali sutapti arba nesutapti su mokesčio šaltiniu.

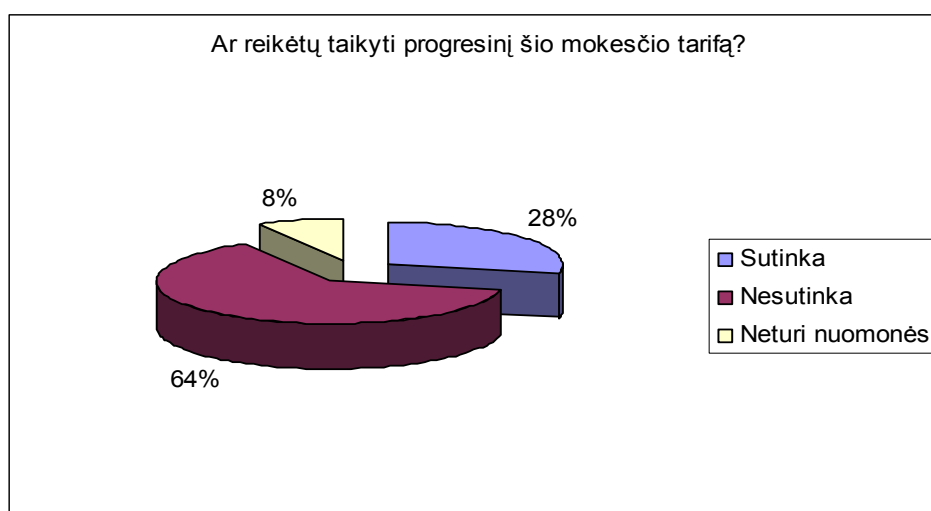
Apmokestinimo vienetas – tai ta mokesčio objekto dalis, kuriai nustatomas mokesčio tarifas. Analizuojamo mokesčio apmokestinimo vienetas yra mokesčio objekto matavimo vienetas – šalies piniginis vienetas – litas.

Apjungus mokesčio objektą ir apmokestinamąjį vienetą gaunama mokesčio bazė. Mokesčio bazė – apmokestinamojo objekto vertė, kuria remiantis apskaičiuojamas mokestis.

Mokesčio tarifas yra mokesčio dydis už vieną apmokestinamojo objekto vienetą. Gyventojų pajamų mokesčio tarifas nustatytas procentiniu dydžiu. Procentiniai mokesčio tarifai finansinėje praktikoje būna proporciniai ir progresiniai, o kartais ir regresiniai. Proporcinius ir progresinius mokesčio tarifus vertėtų aptarti plačiau, kadangi Lietuvoje sprendžiant gyventojų pajamų apmokestinimo problemas, iškyla daug prieštaringų nuomonių. Taigi, proporciniai mokesčio tarifai apskaičiuojami pagal vienodą procentą nuo bendros apmokestinamojo objekto apimties, o progresiniai tarifai didėja, augant objekto apimčiai (pajamoms).

Darbo autorės tyrimo metu atliktos apklausos rezultatai rodo (4 schema), kad daugiau negu pusė apklaustųjų mano, jog taikomų proporcinių gyventojų pajamų mokesčio tarifų, nereikėtų pakeisti progresiniais. Tai reikėtų, kad daugiau pajamų gaunantys gyventojai, nenori mokėti daugiau mokesčių.

4 schema. Gyventojų nuomonė, ar reikėtų taikyti progresinį gyventojų pajamų mokesčio tarifą

²² Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas//Valstybės žinios. 2002, Nr. 73-3085

Mokesčio lengvatos yra mokesčio mokėtoji nustatytos išskirtinės sąlygos, dėl kurių sumažinamas apmokestinamasis objektas (pajamos) arba sumažinamas pats mokestis. Apmokestinamasis objektas mažinamas taikant įvairius neapmokestinamuosius dydžius. Pats mokestis gali būti sumažinamas metams pasibaigus ir pateikus metinę pajamų deklaraciją. Gyventojų pajamų mokestyje numatyta keletas atvejų, kai gyventojas gali susigrąžinti tam tikrą dalį sumokėto pajamų mokesčio, tačiau ne daugiau kaip 25 procentus. Pvz. tėvai gali susigrąžinti dalį pajamų, sumokėtų už vaikų studijas; už įsigytą kompiuterį bei jo priedus; už sumokėtas gyvybės draudimo įmokas ir pan.

Mokesčio ėmimo būdas yra tiesioginis, t.y. išskaičiuojamas tiesiogiai iš pajamų.

2.2. Gyventojų pajamų mokesčio tarifai ir neapmokestinamasis pajamų dydis

LR Gyventojų pajamų mokesčio įstatyme yra nustatyti du pajamų mokesčio tarifai - 15 ir 27 procentai.

15 procentų tarifas taikomas šioms pajamoms:

- pajamoms iš paskirstytojo pelno (iki 2002 12 31 buvo taikomas 29 proc. pajamų mokesčio tarifas), jei jos gaunamos iš Lietuvos vieneto arba iš vienetų, įregistruotų ar kitaip organizuotų užsienio valstybėse arba zonose, įtrauktose į finansų ministro pagal Pelno mokesčio įstatymo 39 str. nuostatas tvirtinamą sąrašą, ir palūkanoms;

- sportininkų pajamoms, gautoms iš sporto veiklos, įskaitant pajamas, tiesiogiai ar netiesiogiai susijusias su šia veikla, nesvarbu, ar jos išmokamos tiesiogiai sportininkui ar trečiam asmeniui, veikiančiam sportininko vardu (iki 2002 12 31 sportininkų pajamos buvo apmokestinamos 33 proc. pajamų mokesčio tarifu);

- atlikėjų pajamoms, gautoms iš atlikėjo veiklos, įskaitant pajamas, tiesiogiai ar netiesiogiai susijusias su šia veikla, nesvarbu, ar jos išmokamos tiesiogiai atlikėjui ar trečiam asmeniui, veikiančiam atlikėjo vardu;

- honorarui;

- iš kūrybos gautoms pajamoms pagal autorinę sutartį (įskaitant gautas vykdant tokio pobūdžio individualią veiklą, jeigu gyventojas sprendimu iš šių pajamų neatimti nustatyti leidžiami atskaitymai);

- pajamoms, gautoms iš turto nuomos (įskaitant gautas vykdant tokio pobūdžio individualią veiklą, jeigu gyventojas sprendimu iš šių pajamų neatimti nustatyti leidžiami atskaitymai);

- pajamos, gautoms iš šios dalies punktuose nenurodytos individualios veiklos, jei gyventojų sprendimu, iš šių pajamų neatimti leidžiami atskaitymai;

- ne individualios veiklos turto pardavimo ar kitokio perleidimo nuosavybės pajamoms;

- pensijų išmokų, gautų bet kuriuo Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatyme (toliau – Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas) numatytu būdu arba kitų užsienio valstybių įstatymuose, reglamentuojančiuose analogiškas pensijų kaupimo nuostatas, numatytu būdu, daliai, lygiai sumokėtoms pensijų įmokoms, įskaitant ir kitų asmenų lėšomis sumokėtas įmokas į pensijų fondą, jei pensijų fondo dalyvis pagal Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymą yra įgijęs teisę į pensijų išmokas;

- išmokų pagal gyvybės draudimo sutartį, sudarytą iki 2004 m. balandžio 30 d., kurioje numatyta, kad draudimo išmoka išmokama ne tik įvykus draudimui įvykiui, bet ir pasibaigus draudimo sutarties galiojimo terminui, daliai, lygiai sumokėtoms pagal šią sutartį įmokoms, įskaitant ir kitų asmenų lėšomis sumokėtas įmokas, jeigu sutarties terminas yra ne trumpesnis kaip 10 metų arba jeigu išmoka gaunantis gyventojas yra sulaukęs pensinio amžiaus pagal Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymo nuostatas;

- gražinamoms (jei taip numatyta sutartyje) gyventojų sumokėtoms gyvybės draudimo įmokoms pagal nutrauktą gyvybės draudimo sutartį sudarytą iki 2004 m. balandžio 30 d., jei joje numatyta, kad draudimo išmoka mokama ne tik įvykus draudimui įvykiui, bet ir pasibaigus draudimo sutarties galiojimo terminui (jeigu sutartis nutraukta ne anksčiau kaip praėjus 10 metų nuo sutarties sudarymo dienos arba jeigu įmokos gražinamos gyventojui, kuris yra sulaukęs pensinio amžiaus pagal Pensijų fondo įstatymo nuostatas);

- gražinamoms gyventojų sumokėtoms pensijų įmokoms į pensijų fondą, įsteigtą pagal Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymą arba kitų užsienio valstybių įstatymus, reglamentuojančius analogiškas pensijų kaupimo nuostatas, gyventojui išstojus iš pensijų fondo ir neperėjus į kitą pensijų fondą, jeigu išstojama iš pensijų fondo ne anksčiau kaip praėjus 10 metų nuo pensijų kaupimo sutarties sudarymo dienos arba jeigu įmokos gražinamos gyventojui, kuris yra sulaukęs pensinio amžiaus pagal Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymo nuostatas;

- išmokų pagal gyvybės draudimo sutartį, sudarytą nuo 2004 m. gegužės 1 d. su Europos ekonominės erdvės valstybės narės draudimo įmone, kurioje numatyta, kad draudimo išmoka išmokama ne tik įvykus draudimui įvykiui, bet ir pasibaigus draudimo sutarties galiojimo terminui, daliai, lygiai sumokėtoms pagal šią sutartį įmokoms, įskaitant ir kitų asmenų lėšomis sumokėtas įmokas, jeigu sutarties terminas yra ne trumpesnis kaip 10 metų

arba jeigu išmoką gaunantis gyventojas yra sulaukęs pensinio amžiaus pagal Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymo nuostatas.

Visoms kitoms, gyventojų gautoms pajamoms taikomas 27 procentų mokesčio tarifas. Už pajamas, gautas iš veiklos, kuria verčiamasi turint verslo liudijimą, mokamas savivaldybių tarybų nustatytas fiksuoto dydžio pajamų mokestis.

Pajamos pripažįstamos jų gavimo momentu. Pajamų, išskyrus pozityviasias, gavimo momentu yra laikoma, kai pajamos bet kokia forma faktiškai gaunamos. Jeigu pajamos gautos užsienio valstybėje, faktiškai gautomis pajamomis laikoma visa pajamų suma, neatsižvelgiant į toje valstybėje nuo tų pajamų išskaičiuotą ir (arba) sumokėtą pajamų ar jam tapataus mokesčio sumą.²³ Taip pat, pajamų gavimo momentu laikomas momentas, kai bet kokia forma išmokamos išmokos, jeigu prievolė išskaičiuoti pajamų mokestį nuo gyventojų pajamų nustatyta mokestį išskaičiuojančiam asmeniui. Mokestinio laikotarpio pozityviųjų pajamų gavimo momentu laikoma mokestinio laikotarpio gruodžio 31 diena.²⁴

1990 m. spalio 5 d. buvo priimtas LR Fizinių asmenų pajamų mokesčio laikinasis įstatymas. Įstatymas pradėtas taikyti nuo 1991 m. ir buvo du kartus pratęstas, tad nenuostabu, kad daug kartų taisytas ir pertaisytas. 2002 m. liepos 2 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas, kuris pakeitė galiojusį FAPM įstatymą, ir įsigaliojo nuo 2003 m. sausio 1 d.

Taigi laikinajame fizinių asmenų pajamų mokesčio įstatyme pajamų mokesčio tarifai buvo septyni:

- autorinis atlyginimas buvo apmokestinamas 13 proc. tarifu;
- pajamos už turto nuomą – 20 proc. tarifu;
- pajamos už parduotą turtą, neviršiančios 1 pagrindinio neapmokestinamojo minimumo per metus – 10 proc. tarifu;
- už parduotas antrines žaliavas – 5 proc. tarifu;
- darbo užmokestis – 33 proc. tarifu;
- jūrininkų pajamos – 15 proc. tarifu (nuo 2004-01-01 jūrininkų pajamos, uždirbtos reiso metu, neapmokestinamos);
- dividendai – 29 proc. tarifu;

Apmokestinant nepagrindinėje darbovietėje dirbančių gyventojų uždirbtas pajamas, buvo taikoma šiokia tokia progresija:

- ✓ Pajamų daliai iki 0,5 PNM, t.y. iki 107 Lt buvo taikomas 10 proc. tarifas;

²³ Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas//Valstybės žinios. 2002, Nr. 73-3085

²⁴ Žr. ten pat

- ✓ Pajamų daliai viršijančiai 0,5 PNM, bet nedidesnei kaip 1 PNM – 20 proc. tarifas;
- ✓ Pajamų daliai, viršijančiai 1 PNM - 35 proc. tarifas.

Išanalizavus gyventojų pajamų mokesčio tarifus bei jų pakeitimus, galima teigti, kad vienas iš gyventojų pajamų mokesčio reformos tikslų – supaprastinti gyventojų pajamų apmokestinimą – įgyvendintas. Vienas iš pakeitimų, kuris palengvins mokesčio apskaičiavimą yra tarifų skaičiaus sumažinimas. Vietoj galiojusių septynių tarifų liko du – 15 ir 27 procentų (iki 2006 m. liepos 1 d. buvo 15 ir 33 procentų tarifai).

Analizuojant neapmokestinamąjį pajamų dydį, ateityje planuojama didinti šiuo metu taikomą NPD. Paskutinį kartą NPD buvo padidintas nuo 250 Lt. iki 290 Lt. Taigi per pastaruosius 3 metus jis liko nepakitęs. Darbo autorės tyrimo metu atliktos apklausos rezultatai parodė, jog visi apklaustieji sutiko, jog neapmokestinamųjų pajamų dydis turėtų didėti ir tai būtų vienas iš būdų, mažinantis gyventojų pajamų mokesčio našta.

3 lentelėje pateikiami Gyventojų (fizinių asmenų) pajamų mokesčio įstatyme nustatyti neapmokestinamieji pajamų dydžiai, bei jų pokyčio įtaka gyventojams, mokantiems analizuojamą mokesť.

3 lentelė. Neapmokestinamieji pajamų dydžiai bei naujų NPD įtaka gaunamoms pajamoms

Asmenys, kuriems taikomas neapmokestinamasis minimumas	Neapmokestinamųjų pajamų dydžiai, litais				Gaunamų pajamų padidėjimas nuo 2003 metų
	1996 m. rugpjūtis – 1998 m. vasaris	1998 m. vasaris – 2002 m. kovas	2002 m. balandis - gruodis	2003 m. sausis -	
Pagrindinis NPD	191	214	250	290	13,20
Asmenims, auginantiems vieną vaiką	191	214	250	304,5	17,99
Asmenims, auginantiems du vaikus	191	214	250	319	22,77
Asmenims auginantiems tris vaikus	329	368	430	430	
Už ketvirtą ir kiekvieną paskesnę vaiką NPD didinamas				46	15,18
Motinai arba tėvui, kurie vieni augina vieną vaiką	256	286	335	335	
Motinai arba tėvui, kurie vieni augina du ir daugiau vaikų, už antrą ir kiekvieną paskesnę vaiką	45	45	53	53	
I grupės invalidams	330	368	430	430	
II grupės invalidams	289	324	379	380	0,33

Pagrindinis NPD, taikomas pajamoms susijusioms su darbo santykiais, didėjo. Nuo 2003 m. sausio 1 d., palyginti su anksčiau taikytu padidėjo 40 litų. Tai reiškia, kad asmenų, kuriems bus taikomas nurodytas neapmokestinamasis pajamų dydis, pajamos padidėjo 13,20 lito per mėnesį arba 158,40 Lt per metus.

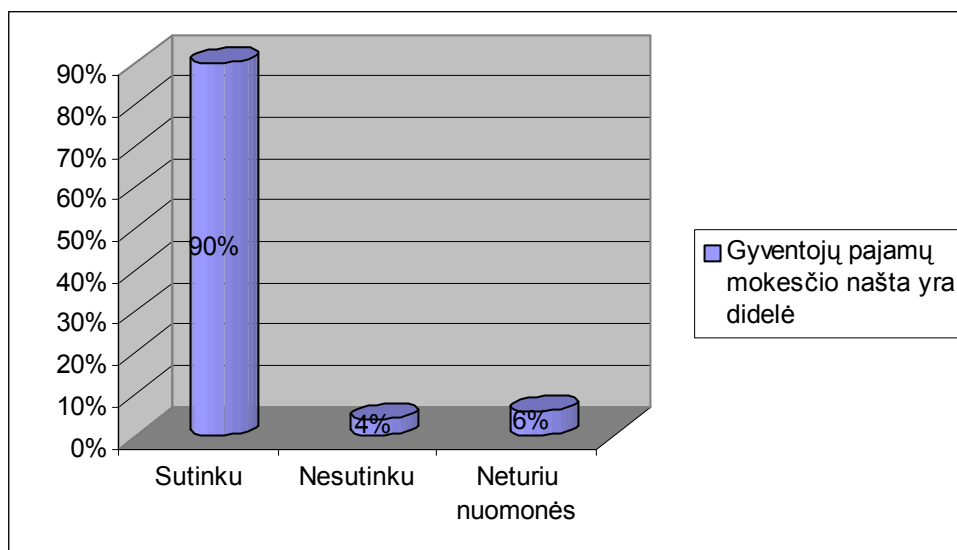
Neapmokestinamasis pajamų dydis nesikeitė dirbantiems neįgaliesiems, turintiems I invalidumo grupę, taip pat asmenims auginantiems 3 vaikus iki 18 metų. Tėvams (įtėviams) auginantiems daugiau kaip tris vaikus, už ketvirtą ir kiekvieną paskesnę vaiką NPD padidintas 46 litais. Vadinasi, šie tėvai pajamų mokesčio sumoka 15,18 lito mažiau už ketvirtą ir kiekvieną paskesnę vaiką. Gyventojų pajamų mokesčio įstatyme yra lengvatos ne tik tris ar daugiau vaikų auginantiems asmenims, bet ir tiems, kurie augina du ar vieną vaiką. Šiems asmenims pajamos padidėjo kiekvienam iš tėvų po 14,50 lito už kiekvieną auginamą vaiką (įvaikį) kas mėnesį, kadangi jiems NPD didinamas 0,1 pagrindinio NPD ($290 \text{ Lt} \times 0,1 = 29 \text{ Lt}$) dalijant šią sumą kiekvienam iš tėvų per pusę.

Gyventojų pajamų mokesčio dydis nesikeitė tėvams, kurie vieni (išsiskyre, našliai, sutuoktinis teismo pripažintas nežinia kur esančiu) augina vaikus.

Kalbant apie neapmokestinamuosius pajamų dydžius negalima nepaminėti ir to, kad didžiausia mūsų valstybės problema įstatyminės bazės leidyboje yra ta, kad tik išleidus bei pradėjus galioti naujam įstatymui jis jau taisomas. Taip įvyko ir su nagrinėjamu įstatymu. Nuo 2003 m. sausio 1 d. pradėjus galioti naujam Gyventojų pajamų mokesčio įstatymui vasario mėnesį (2003-02-12) jis yra keičiamas, o pasikeitimas įsigaliojo nuo 2003 m. sausio 1 d., t.y. atgaline data. Tik priėmus gyventojų pajamų mokesčio įstatymą, vienišiemis tėvams už vaikus ir žemdirbiams nebuvo numatyti didesni neapmokestinamieji minimumai. Vasario mėnesį buvo padarytas pakeitimas ir vienišiemis tėvams neapmokestinamasis minimumas patvirtintas – 335 Lt., o už kiekvieną paskesnę vaiką NPD didinamas 53 Lt. Taip pat buvo pakeistas ir numatytas didesnis neapmokestinamųjų pajamų dydis žemės ūkio veiklos subjektų darbuotojams – 330 Lt. Taigi, jei mokesčio įstatymas buvo paskelbtas prieš jam įsigaliojant, tai vos įsigaliojus jau daromi radikalūs pakeitimai, ko pasekoje reikėjo perskaičiuoti kai kurių darbuotojų sausio mėnesio paskaičiuotą pajamų mokestį.

Visi ir visais laikais skundžiasi didele mokesčių našta. Ne išimtis ir gyventojų pajamų mokestis. Tyrimo metu atliktos apklausos rezultatai rodo (5 schema), kad 90 procentų apklaustųjų mano, jog analizuojamo mokesčio našta yra per didelė. Visi, nori mažinti pajamų mokesčio našta, tačiau nemažai diskusijų kelia pajamų mokesčio mažinimo būdas. Nėra, o tikriausiai ir negali būti vieningos nuomonės, kaip teisingiausia ir su mažiausiais nuostoliais tai padaryti.

5 schema. Gyventojų pajamų mokesčio našta

Vieni autoriai mano, kad pirmiausia keliais procentais reikėtų sumažinti gyventojų pajamų mokestį, neapmokestinamojo minimumo didinimas būtų antraeilis dalykas. Kiti teigia, jog pirmiausiai reikėtų pradėti nuo nepamokestinamojo minimumo didinimo socialinėms grupėms, o po to pereiti prie tarifų mažinimo. Trečioji vyraujanti nuomonė yra ta, kad reikėtų suvienodinti mokesčio tarifą visoms pajamų rūšims. Pasak Vainienės negalima pamiršti, kad neapmokestinamojo minimumo taikymas sukuria nors ir labai nedidelį, bet pajamų apmokestinimo progresyvumą. Todėl siekiantiems mokesčių naštos tolygumo kur kas priimtinesnis mokesčių naštos mažinimo būdas būtų sumažinti bendrąjį pajamų mokesčio tarifą atsisakant neapmokestinamojo minimumo.²⁵

Mažinant mokesčio tarifą, kur kas didesnę naudą gautų daugiau uždirbantys asmenys. Ir atvirkščiai – didinant neapmokestinamąjį minimumą, daugiau naudos turėtų mažiau uždirbantys asmenys.

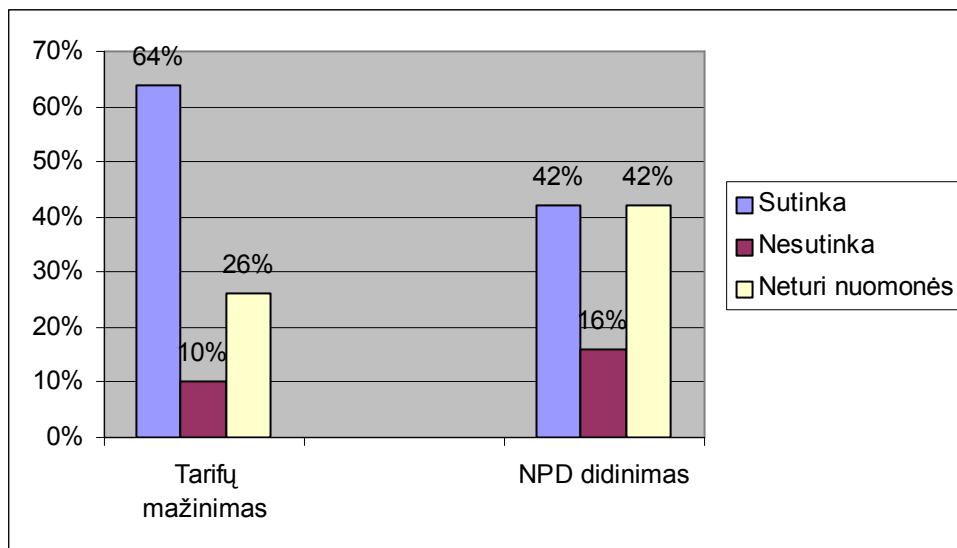
Taigi, atkreiptinas dėmesys į tai, jog mokesčių problemos keliamos, bet sprendimai priimami labai pavėluotai. Siejant pajamų apmokestinimą su socialinės apsaugos tikslais, pirmiausiai turėtų būti didinamas neapmokestinamasis minimumas. Neapmokestinamojo minimumo naudojimas mažina mokestinę našlą mažas pajamas gaunantiems žmonėms.

Darbo autorės tyrimo metu atliktos apklausos rezultatai rodo (6 schema), kad 64 procentai apklaustųjų gyventojų mano, jog šio mokesčio tarifų mažinimas būtų geriausias būdas

²⁵ Vainienė R. Gyventojų pajamų mokesčio labirintas//Mokesčių žinios, 2002 07 08

mažinant gyventojų pajamų mokesčio našta. Tuo tarpu tik 42 procentai gyventojų mano, kad didinant NPD, taip pat būtų galima sumažinti šio mokesčio našta.

6 schema. Santykis tarp gyventojų pajamų mokesčio tarifų mažinimo ir neapmokestinamųjų pajamų dydžio didinimo

Išanalizavus kitų autorių darbus, tyrimus, darbo autorė mano kad pirmiausiai reikėtų didinti neapmokestinamąjį pajamų dydį, kuris daro tiesioginę įtaką biudžeto pajamos. Taip pat nereiktų labai atidėlioti ir gyventojų pajamų mokesčio tarifo mažinimo iki 24, o šiek tiek vėliau ir iki 20 procentų, kaip yra numatyta. Sumažinus mokesčio tarifą sumažėtų biudžeto pajamos iš gyventojų pajamų mokesčio.

Atkreiptinas dėmesys į tai, jog mažesnis tarifas ne visada reiškia mažas pajamas. Gyventojų pajamų mokesčio tarifo sumažinimas - tai prielaida šešėlinei ekonomikai išeiti iš pogrindžio. Pažymėtina, kad tarifo sumažinimas biudžeto pajamų nemažins, o mokesčiai bus mokami nuo visų pajamų, kurių nereikės slėpti. GPM mažinimas skatintų ekonominį efektyvumą, t.y. skatintų dirbti, padidėtų darbo pajamos, nuo didesnių pajamų bus mokami mokesčiai ir tai užtikrintų biudžeto pajamas. Beje, padidėjus pajamoms, padidėtų ir vartojimas, pajamos į biudžetą sugrįžtų kitais mokesčiais. Mokestinių pajamų surinkimas neturėtų atsilikti nuo bendrojo vidaus produkto.

2.3. Gyventojų pajamų apmokestinimas bei šio mokesčio administravimas

Gyventojų pajamų mokesčio įstatymas visas gyventojų pajamas, laikomas šio mokesčio objektu, suskirsto į dvi klases A ir B. Įstatymas įteisina skirtingą pajamų mokesčio nuo vienos ir kitos klasės pajamų mokėjimo tvarką. A klasės pajamoms priskiriamos pajamos:

- visos iš Lietuvos vieneto, iš užsienio vieneto per jo nuolatinę buveinę bei iš nenuolatinio gyventojų per jo nuolatinę bazę gyventojų gautos pajamos,
- sporto veiklos pajamos,
- atlikėjų pajamos,
- gautos ne individualios veiklos turto pardavimo ar kitokio perleidimo nuosavybės pajamos už parduotą ar kitaip perleistą nuosavybės kilnojamąjį daiktą, jeigu šios rūšies daiktui pagal Lietuvos Respublikos teisės aktus privaloma teisinė registracija ir šis daiktas yra (privalo būti) įregistruotas Lietuvoje, taip pat pajamos už parduotą nekilnojamąjį daiktą, esantį Lietuvoje,
- iš nuolatinio Lietuvos gyventojų gautos su darbo santykiais susijusios pajamos, sporto veiklos pajamos, atlikėjų veiklos pajamos, palūkanos ir honorarai.

Visos gyventojų gautos pajamos, kurių negalima priskirti A klasės pajamoms, laikomos B klasės pajamomis, t.y.:

- azartinių lošimų ir loterijų laimėjimai,
- bet kokios rūšies pajamos, gautos iš užsienio valstybių vienetais, esančių užsienyje ir užsienio valstybių gyventojų, įskaitant Lietuvos Respublikos nuolatinį gyventojų gaunamas pajamas iš užsienio valstybių diplomatinių atstovybių ir konsulinių įstaigų,
- iš nuolatinio Lietuvos gyventojų gautos pajamos, kurios pagal įstatymą nepriskirtos A klasės pajamoms,
- nesvarbu iš kur gautos ne individualios veiklos turto (išskyrus Lietuvoje registruoto kilnojamojo turto ir Lietuvoje esančio nekilnojamojo turto) pardavimo ar kitokio perleidimo nuosavybės pajamos, didesnės kaip 24 NPD per mokestinį laikotarpį,
- individualios veiklos pajamos (išskyrus sporto ir atlikėjų veiklos pajamas),
- pajamos už turto nuomą, gautos iš nuolatinį Lietuvos gyventojų (jeigu asmuo neužsiima individualia veikla),
- pozityviosios pajamos.

Gyventojų pozityviosios pajamos, tai pajamos ar jų dalis, kuri įskaitoma į gyventojų pajamas proporcingai šio nuolatinio Lietuvos gyventojų turimų akcijų (dalių, paju) balsų ar teisių į kontroliuojamojo vieneto pelną skaičiui.

Pagrindinis skirtumas tarp A ir B klasės pajamų yra tas, kad pajamų mokestį nuo išmokamų A klasės pajamų išskaičiuoja ir sumoka tas pajamas išmokantys asmenys. Nuo gautų B klasės pajamų mokestį turi sumokėti pats gyventojas (kuris šių pajamų gavo), kalendoriniams metams pasibaigus pateikdamas pajamų mokesčio deklaraciją iki kitų metų gegužės pirmos dienos. Pajamų mokestį gyventojas privalo sumokėti iki deklaracijos pateikimo.

Mokesčio mokėtojai, kurie gauna pajamų pagal darbo sutartis, taip pat gauna pajamų iš bet kokios kitos veiklos, vykdomos pagal teisinius santykius, kurie iš esmės (susitarimu dėl darbo sąlygų, darbo vietos ir funkcijų, darbo drausmės ir kt.) atitinka darbo sutarties sukurtus darbdavio ir darbuotojo santykius, pajamų mokestį jam iš išmokamų sumų išskaičiuos darbdavys. Visos pajamos, susijusios su darbo santykiais apmokestinamos 27 procentų pajamų mokesčio tarifu. Pagrindinėje darbovietėje iš gauto darbo užmokesčio atimamas NPD ir, jei priklauso, papildomas NPD. Likusi darbo užmokesčio dalis apmokestinama 27 procentų tarifu. Kitose darbovietėse visos darbo užmokesčio pajamos apmokestinamos 27 procentų tarifu. Žmogus, dirbantis ne vienoje darbovietėje, pats pasirenka, kuri iš jų yra pagrindinė.

Per mokestinį laikotarpį papildomas NPD nuolatiniam Lietuvos gyventojui taikomas toje pačioje vietoje, kur taikomas pagrindinis NPD.

Atsiradus arba pasibaigus teisei į individualų NPD, PNPD ar didesnę PNPD, šie dydžiai pradami arba nustojami taikyti nuo kitą, negu atsirado arba pasibaigė teisė į juos, mėnesį gautų pajamų. Šiuo atveju nuolatinis Lietuvos gyventojas privalo pateikti patikslintą prašymą ar kitaip patikslinti anksčiau pateikto prašymo duomenis.

Nuo per mokestinius laikotarpius gautų pajamų, apskaičiuojant nuolatinio Lietuvos gyventojų pajamų mokestį, gali būti atimamas taikytinas metinis NPD. Jeigu gyventojas per mokestinį laikotarpį negalėjo pasinaudoti teise atimti NPD (nes negavo pajamų, susijusių su darbo santykiais arba jų esmę atitinkančiais santykiais) ar šia teise pasinaudojo nepilnai (nes mokestinio laikotarpio kalendorinio mėnesio pajamos, susijusios su darbo santykiais arba jų esmę atitinkančiais santykiais, yra per mažos), ši teisė realizuojama mokestiniam laikotarpiui pasibaigus pateikiant metinę pajamų mokesčio deklaraciją. Metinis NPD yra atitinkamo dydžio, į kurį gyventojas turėjo teisę mokestinio laikotarpio eigoje.

Pasaulinėje apmokestinimo praktikoje įprasta, kad pajamomis laikoma ne tik tai, kas gauta pinigais, bet ir tai, kas gauta bet kokios kitos formos nauda daiktais, paslaugomis, tarpusavio prievolių įskaitymu, t.y. natūra. Natūra gautos pajamos apmokestinamos pajamų, pelno ir kitais mokesčiais.

Įstatyme nurodyta, kad pajamų, gautų natūra, pripažinimo ir įvertinimo tvarką nustato LR Vyriausybė ar jos įgaliota institucija. 2002-10-30 finansų ministro įsakymu Nr. 339 buvo patvirtintas natūra gautų pajamų apmokestinimas, kuris įsigaliojo nuo 2003-01-01. Šiame įsakyme nurodyta, kurios pajamos priskiriamos prie gyventojų pajamų ir kurias reikia apmokestinti bendra tvarka.

Yra išskiriamos tokios pajamų, gautų natūra rūšys:

- 1) už darbą, atliekamą darbo santykių pagrindu, gyventojų gautas nuosavybės turtas ir gyventojui suteiktos paslaugos vietoj piniginių darbo užmokesčio;
- 2) už kitus atliktus darbus, suteiktas paslaugas, perduotas ar suteiktas teises, perduotą ar kitaip perleistą ar investuotą turtą ar lėšas gyventojų gautas nuosavybės turtas ir gyventojui suteiktos paslaugos;
- 3) gyventojų gautos iš asmens, susijusios su gyventojų darbo santykiais, nepiniginės dovanos ir laimėjimai (prizai); taip pat gyventojų gautos iš asmens, nesusijusios su gyventojų darbo santykiais, nepiniginės dovanos ir laimėjimai (prizai), jeigu kiekvieno iš jų vertė viršija 250 litų; (gautų nepiniginių dovanų ir laimėjimų vertė nustatoma pagal tikrąją rinkos kainą);
- 4) gyventojų nauda, gauta darbdaviui sumokėjus (visiškai ar iš dalies) už gyventojui suteiktas įvairias laisvalaikio praleidimo, pramogų, poilsio, turizmo ir kitas panašaus pobūdžio paslaugas, taip pat gydymo paslaugas; (tokios pajamos, gautos natūra, įvertinamos pagal darbdavio patirtų išlaidų sumą);
- 5) gyventojų nauda, gauta darbdaviui sumokėjus (visiškai ar iš dalies) gyventojų apgyvendinimo ir gyvenamojo ploto išlaikymo išlaidas; (įvertinamos pagal įmonės patirtas išlaidas);
- 6) suteikus gyventojui (nemokamai ar lengvatine kaina) gyvenamąsias patalpas (naudotis ar nuosavybės); (įvertinamos pagal tikrąją turto nuomos rinkos kainą, jeigu darbuotojui gyvenamosios patalpos naudotis suteikiamos lengvatine kaina, tai pajamos natūra įvertinamos tikrosios turto nuomos rinkos kainos ir gyventojų sumokėtos sumos skirtumu);
- 7) gyventojų nauda, gauta dėl jam priklausančio nuosavybės teise pastato ar patalpų kapitalinio remonto ar rekonstravimo kito asmens (turto nuomininko arba naudojančio šį turtą panaudos pagrindu) lėšomis; (gauta nauda nustatoma įvertinus turto pagerinimo vertę);
- 8) gyventojų nauda, gauta turto savininko vardu, turto naudotojui sumokėjus mokėjimus, susijusius su to turto eksploatavimu (atlyginimas už komunalines, telekomunikacijų paslaugas ir pan. paslaugas), kurie turi būti mokami neatsižvelgiant į tai, ar turtas faktiškai

naudojamas, ar ne; (turto naudotojo sumokėtų mokėjimų (patirtų išlaidų suma), susijusių su to turto eksploatavimu, sumos apmokestinamos kaip su to turto nuoma susijusios pajamos).²⁶

Pajamos natūra pripažįstamos gautomis, kai jos faktiškai gaunamos arba kai bet kokia forma pajamas natūra gyventojui suteikia mokesčius išskaičiuojantis asmuo. Turto arba paslaugų tikrąją rinkos kainą apskaičiuoja pajamų natūra davėjas, kai pagal įstatymo nuostatas jis privalo jį apskaičiuoti, išskaičiuoti ir sumokėti pajamų mokestį. Tais atvejais, kai pajamų natūra davėjas nėra įpareigotas apskaičiuoti, išskaičiuoti ir sumokėti pajamų mokesčio, turto arba paslaugų tikrąją rinkos kainą apskaičiuoja pats gyventojas, gavęs pajamų natūra. Kai neįmanoma įvertinti turto arba paslaugų tikrosios rinkos kainos, pajamos natūra įvertinamos pajamų natūra davėjo išlaidomis šiam turtui pasigaminti, įsigyti ar šioms paslaugoms suteikti.

Aukščiau išvardintuose punktuose nenurodytas, gyventojas gautas (ne kaip atlygis už darbą, suteiktas paslaugas, perduotas ar suteiktas teises, perduotą ar kitaip investuotą turtą, lėšas) turtas, paslaugos arba nauda nepripažįstama gyventojas pajamomis natūra ir nėra pajamų mokesčio objektas.

Pajamos natūra apmokestinamos taikant tokį patį tarifą, koks būtų taikomas tos pačios rūšies piniginiams pajamoms. Pavyzdžiui, darbo užmokestis, išmokamas tiek natūra, tiek pinigais, apmokestinamas taikant 27 procentų tarifą, honoraras, gautas pinigais ir natūra, - 15 procentų tarifą.

Apibendrinant galima teigti, kad pajamų natūra apmokestinimo tvarka iš esmės nesiskiria nuo pinigais gautų tos pačios rūšies pajamų apmokestinimo tvarkos. Tiek vienu, tiek kitu atveju būtina vadovautis tomis pačiomis Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo nuostatomis. Vienintelė išimtis, kai skiriasi pinigais ir natūra gaunamų pajamų apmokestinimo nuostatos, - tai gyventojas gaunamų iš asmens, nesusijusio su juo darbo santykiais, dovanų, laimėjimų (prizų) apmokestinimas. Šiuo atveju natūra gaunamos dovanos ir laimėjimai (prizai), kurių vertė neviršija 250 litų, nebus laikomos pajamų mokesčio objektu. Tuo tarpu iš tų pačių asmenų gautos dovanos ir laimėjimai (prizai) pinigais, neatsižvelgiant į jų vertę, bus laikomi pajamų mokesčio objektu.

Gyventojų pajamų mokestį nuo A klasės pajamų išskaičiuoti ir sumokėti į biudžetą privalo pajamas išmokantis asmuo. Išmokant A klasės pajamas natūra, išskaičiuoti pajamų mokestį iš tokių pajamų yra neįmanoma. Todėl nustatyta, kad pajamų mokestį šiuo atveju pajamų natūra davėjas (įmonė) sumoka iš savo lėšų. Dėl sumokėto į biudžetą mokesčio kompensavimo pajamų natūra davėjas asmuo turi susitarti su gyventoju, gavusiu tokių pajamų.

---

²⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. spalio 30 d. nutarimas Nr. 339 "Dėl pajamų, gautų natūra, pripažinimo ir įvertinimo tvarkos patvirtinimo"// Valstybės žinios, 2002, Nr. 105-4708

Įsigaliojus Gyventojų pajamų mokesčio įstatymui, gyventojo savarankiška bet kokio pobūdžio komercinė arba gamybinė veikla (įskaitant ir veiklą įsigijus verslo liudijimus), savarankiška kūryba, sporto, atlikėjų profesinė veikla, išskyrus veiklą, kuri privalo būti licencijuojama, apibūdinama kaip individuali veikla. Šiai veiklai priskirtina bet kokio pobūdžio komercinė arba gamybinė veikla, savarankiška kūryba, sporto, atlikėjų profesinė veikla, išskyrus veiklą, kuri privalo būti licencijuojama, taip pat veikla, kuria verčiamasi įsigijus verslo liudijimą. Individualios veiklos pajamoms nepriskiriamos pajamos iš atsitiktinių, vienkartinių sandorių, kuriuos gyventojas atliko veikdamas kaip privatus asmuo. Palyginti su senuoju Fizinių asmenų pajamų mokesčio laikinuoju įstatymu, naujajame GPMĮ individualia veikla besiverčiantiems gyventojams numatytas didesnis pasirinkimas: pagal anksčiau galiojusias nuostatas patentai tam tikrai veiklai buvo privalomi (gyventojas, neįsigijęs patento, tam tikromis veiklomis negalėjo verstis), o pagal naująjį – verslo liudijimai neprivalomi.

Gyventojas, savarankiškai tęstinį laikotarpį vykdamas komercinę veiklą, gali rinktis vieną iš šių alternatyvų:

- įsigyti verslo liudijimą;
- įregistruoti individualią veiklą, tačiau neįsigyti verslo liudijimo;
- neregistruoti individualios veiklos.

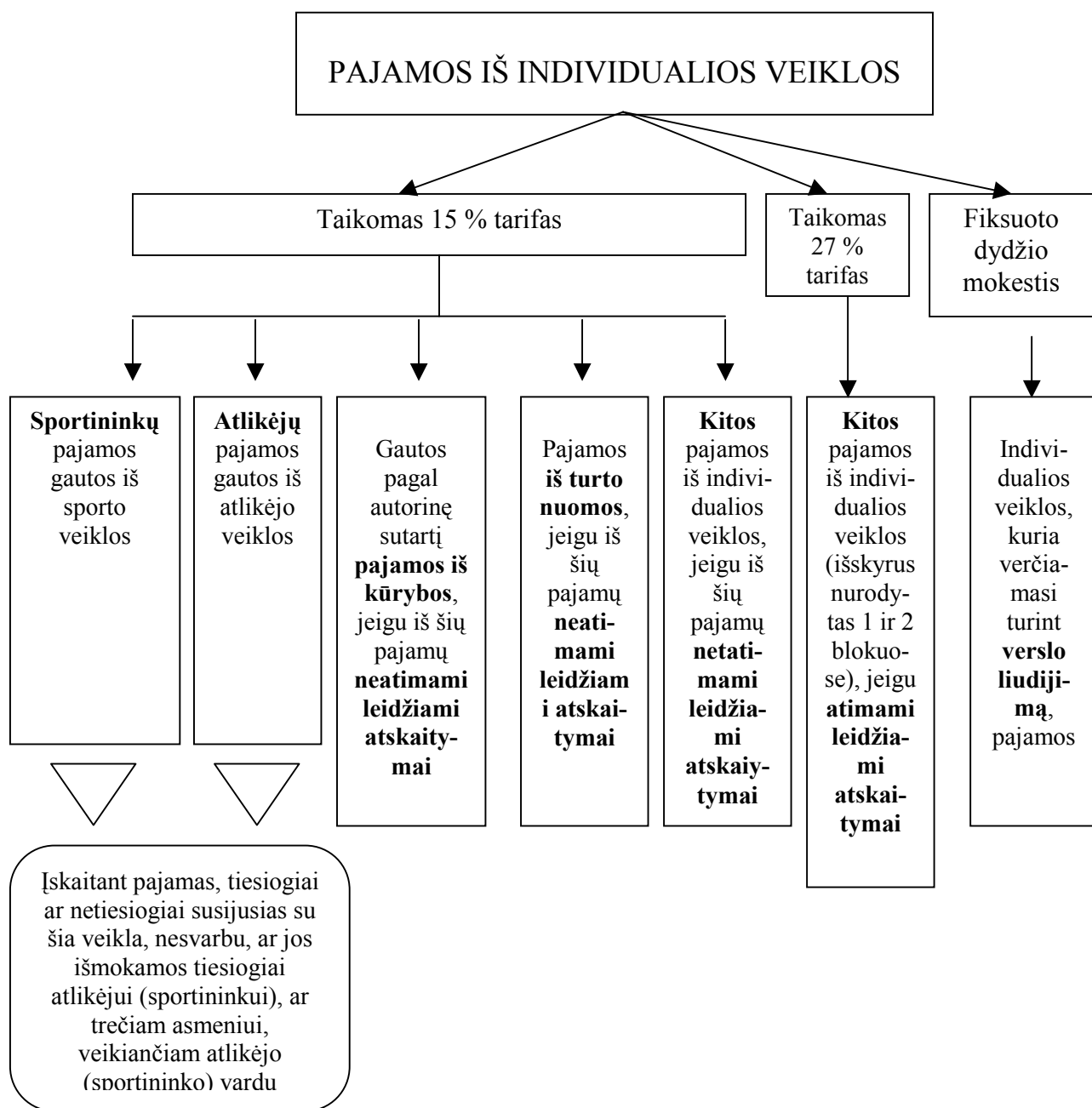
Kiekvienu iš šių atvejų gautų pajamų apmokestinimo tvarka skiriasi (7 schema.).

Individualios veiklos (išskyrus sporto ir atlikėjų pajamas) pajamos priskiriamos B klasės pajamoms, todėl pajamų mokesčių deklaruoti ir mokėti privalės šių pajamų gavęs gyventojas metams pasibaigus pateikdamas metinę pajamų deklaraciją. Visos pajamos, gautos iš veiklos, kuria verčiamasi turint verslo liudijimą, taip pat priskiriamos gyventojų B klasės pajamoms. Vienintelė išimtis yra sporto ir atlikėjų individualios veiklos pajamoms. Pastarosios priskiriamos A klasės pajamoms, todėl pajamų mokesčių išskaičiuoti ir sumokėti privalės šias sporto ir atlikėjų veiklos pajamas gyventojui išmokantis asmuo.

Nagrinėjant gyventojų individualios veiklos apmokestinimą reikia prisiminti jau aptartą gyventojo galimybę rinktis: gyventojas, tęstinį laiką vykdamas ūkinę komercinę veiklą gali registruoti arba neregistruoti šios veiklos kaip individualios. Jeigu veikla įregistruojama kaip individuali, gyventojo gautos pajamos priskiriamos B klasės pajamoms, priešingu atveju – A klasės pajamoms. Šis principas taikytinas visoms individualioms veikloms, išskyrus sporto ir atlikėjų individualios veiklos pajamas, kurios visais atvejais priskiriamos A klasės pajamoms.

7 schema. Pajamoms, gautoms iš individualios veiklos, taikomi pajamų mokesčio tarifai

Išnagrinėjus gyventojų individualios veiklos apmokestinimą, daroma išvada, kad įsigaliojus naujam mokesčio įstatymui, gyventojams besiverčiantiems individualia veikla numatytas didesnis pasirinkimas: anksčiau patentai tam tikrai veiklai buvo privalomi, o dabar – verslo liudijimai neprivalomi. Taip pat, gyventojas vykdydamas individualią veiklą, pats gali pasirinkti apmokestinimo dydį: 27 procentų tarifą, jei taiko leidžiamus atskaitymus ir 15 procentų tarifą, jei neatima leidžiamų atskaitymų. Pažymėtina, kad tai yra teigiami pokyčiai, kadangi daugiau laisvės paliekama gyventojų apsisprendimui.

Vykdamas gyventojų pajamų mokesčio reformą, pirmasis reformos tikslas buvo sumažinti gyventojų pajamų apmokestinimą. Ankstesniame šio skyriaus poskyryje matėme, kad pajamų mokestis sumažėjo dėl didinamo neapmokestinamojo pajamų dydžio, mažinamų tarifų. Gyventojų pajamų apmokestinimas sumažėjo ir dėl numatytų leidžiamų atskaitymų, t.y. galima susigrąžinti dalį sumokėto pajamų mokesčio, dėl per metus patirtų kai kurių išlaidų. Patirtų išlaidos nurodomos pateikiant metinę pajamų mokesčio deklaraciją. Iš pajamų galima atimti:

1) gyvybės draudimo įmokas, sumokėtas pagal gyvybės draudimo sutartį, kuriose numatyta draudimo išmoką išmokėti ne tik įvykus draudimui įvykiui, bet ir pasibaigus draudimo sutarties galiojimo terminui;

2) sumokėtas palūkanas už kreditą gyvenamajam būstui statyti ar įsigyti. Šios palūkanos turi būti faktiškai sumokėtos, neatsižvelgiant į tai, kada sudaryta sutartis;

3) mokesčius, sumokėtus už studijas aukštosiose mokyklose, kurias baigus įgyjamas aukštasis išsilavinimas, taip pat už studijas doktorantūroje ir meno aspirantūroje.

4) savo, sutuoktinio bei iki 18 metų ir vyresnių vaikų visiškai negalios invalidų naudai sumokėtos pensijų įmokos į pensijų fondus;

5) už vieną per trejus metus įsigytą asmeninio kompiuterio vienetą su programine įranga ir (arba) Interneto prieigos įrengimą kartu šiai prieigai reikalingos įrangos įsigijimo išlaidomis, kurios neviršija 4000 litų.

Bendra taisyklė, taikoma visų rūšių atimamoms išlaidoms, reikalauja, kad atimamų išlaidų suma neviršytų 25 proc. gyventojų metinių pajamų sumos, apskaičiuotos iš visų gyventojų metinių pajamų. Nenuolatiniai Lietuvos gyventojai šia lengvata pasinaudoti negali.

Šiandien mūsų valstybėje didelė problema – kaip aprūpinti lėšomis biudžeto išlaikomas įstaigas, rasti pinigų darbo užmokesčiui, pensijoms, pašalpoms padidinti. Mokyklų, ligoninių, vaikų darželių šildymas, nemokami vaistai ligoniams, vėluojančios pensijos nėra vien energetikų, medikų ir socialinės rūpybos rūpestis. Visame pasaulyje mokesčių pagalba surenkama dalis visuomenės lėšų, kurios per biudžetą perskirstomos silpniausiems, finansiškai remtiniams visuomenės nariams bei institucijoms ir biudžetinėms įstaigoms.

Mokesčių administravimas apima įvairius su mokesčių mokėjimu susijusius dalykus – jų apskaičiavimą, išieškojimą, paskirstymą, informacijos teikimą.

Lietuvoje mokesčių mokėjimą kontroliuoja Valstybinė mokesčių inspekcija, kurios pagrindinė mokesčių inspekcijos misija – kontroliuoti, kaip mokesčių mokėtojai deklaruoja ir moka įstatymais nustatytus mokesčius, mokyti juos nedaryti klaidų, padėti teisingai apskaičiuoti ir sumokėti mokesčius.

Valstybinė mokesčių inspekcija arba mokesčių administratorius yra valstybinė institucija, finansuojama iš valstybės biudžeto ir atskaitinga finansų ministrui. Ją sudaro centrinis mokesčių administratorius – Valstybinė mokesčių inspekcija prie Finansų ministerijos bei jai pavaldžios apskričių valstybinės mokesčių inspekcijos – vietos mokesčių administratoriai.

Gyventojų pajamų mokesčio administravimo procedūras reglamentuoja atskiri poįstatyminiai teisės aktai – Vyriausybės, Finansų ministerijos, VMI teisės aktai, kurių yra labai daug. Todėl yra svarstoma galimybė susisteminti visus galiojančius mokesčių teisės aktus ir sukurti vieningą mokesčių kodeksą.

Gyventojų pajamų mokesčio administravimo procesą galima suskirstyti į tam tikrus etapus:

1. šio mokesčio mokėtojų švietimas ir konsultavimas;
2. gyventojų pajamų mokesčio mokėtojų registravimas ir apskaita;
3. šio mokesčio apskaičiavimo ir sumokėjimo teisingumo kontrolė;
4. nepriemokų išieškojimas;
5. mokestinių ginčų nagrinėjimas;
6. atsakomybės už mokesčių teisės pažeidimus taikymas.

Visi šie etapai veikia savarankiškai, tačiau tarpusavyje yra labai susiję. Jie visi turi darniai funkcionuoti, kad visas gyventojų pajamų mokesčio administravimo procesas būtų efektyvus.

Oficialūs duomenys rodo, kad, pradėjus taikyti gyventojų pajamų mokestį, pajamos iš jo sudarė didelę dalį nacionalinio biudžeto pajamų. Pavyzdžiui, iš pateiktos 4 lentelės matyti, jog pajamos iš pajamų mokesčio sudarė šiek tiek daugiau nei ketvirtadalį nacionalinio biudžeto (NB) mokestinių pajamų.

4 lentelė. Gyventojų pajamų mokestis, jo struktūra Nacionaliniame biudžete

Metai	Mokestinės pajamos mln.Lt	Gyventojų pajamų mokestis mln.Lt	Bendrasis vidaus produktas (BVP) mln.Lt	Gyventojų pajamų mokesčio dalis mokestinėse pajamose %	Gyventojų pajamų mokesčio dalis BVP %
1	2	3	4	5	6
2000	8033,1	2504,3	45147	31,2	5,5
2001	8104,7	2511,6	47967	31,0	5,2
2002	8990,8	2547,3	51643	28,3	4,9
2003	9723,1	2666,2	56179	27,4	4,7
2004	11086,4	3054,2	62440	27,5	4,9
2005	12900,0	3566,3	70763	27,6	5,0

Šaltinis: Finansų ministerijos, Statistikos departamento duomenys ir autorės skaičiavimai

Nežiūrint į tai, kad surenkamos pajamos iš gyventojų pajamų mokesčio didėja, valstybė susiduria su didele problema – mokestinių skolų valstybei susidarymu bei jų išieškojimu. Nepriemokos ir bendros mokestinės skolos rodikliai iliustruoja bendrus sunkumus renkant gyventojų pajamų mokestį. Šie sunkumai gali būti susiję tiek su ekonominėmis sąlygomis, tiek su mokesčių mokėtojų elgesiu.

Tačiau, visais laikais ir visuose kraštuose vengiama mokėti mokesčius. Bet koks mokestis netenka prasmės, jeigu nėra nustatyta mokėtojo atsakomybė už jo nesumokėjimą, ar sumokėjimą ne laiku, mokestinio objekto nuslėpimą ar sumažinimą. Visuose mokesčių įstatymuose numatomos drausminės priemonės už mokestinės prievolės nevykdymą.

Mokestinės prievolės nevykdymo sankcijų taikymo tvarką nustato Lietuvos Respublikos Mokesčių administravimo įstatymas, priimtas 2004 m. balandžio 13 d. ir vėlesni jo pakeitimai. Mokesčio administravimas – mokesčio administratoriaus teisių ir pareigų bei mokesčio mokėtojo teisių ir pareigų įgyvendinimas, mokesčio apskaičiavimas, sumokėjimas ir išieškojimas, atsakomybės už netinkamą mokesčio apskaičiavimą ir mokėjimą taikymas, mokesčio paskirstymas, informacijos mokesčių mokėtojams teikimas.²⁷ Taip pat savalaikis deklaracijų pateikimas. Kartu su nauja apmokestinimo tvarka įsigaliojo ir nauja gyventojų pajamų bei iš jų išskaičiuoto ir sumokėto mokesčio deklaravimo tvarka. Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 23 straipsnyje nustatyta, kad įmonė arba gyventojas, išmokėdami gyventojams pajamas, priskiriamas A klasei, privalo iš tų pajamų išskaičiuoti pajamų mokestį, jeigu pajamos nepriskirtos neapmokestinamosioms pajamoms, jį sumokėti ir pateikti išskaičiuoto ir sumokėto mokesčio deklaraciją.²⁸

Remdamasis MAĮ mokesčių administratorius, kitos kontroliuojančios institucijos tikrina, ar teisingai apskaičiuoti mokesčiai, užpildytos deklaracijos. Konkrečios baudos dydis priklauso nuo pažeidimo pobūdžio, nuo to, ar mokesčių mokėtojas bendradarbiavo su mokesčių administratoriumi, nuo mokesčio įstatymo pažeidimo pripažinimo ir kitų aplinkybių, kurias mokesčio administratorius pripažįsta svarbiomis skirdamas didesnę ar mažesnę baudą. Magistrantės manymu, mokesčio mokėtojai privalo tiksliai žinoti, kaip ir kokio dydžio baudomis jis gali būti baudžiamas už nusižengimus. Tikslinga baudų taikymo kriterijus labiau apibrėžti ir nustatyti tokius, kurie būtų siejami su pažeidimu, o ne mokesčio mokėtojo elgesiu, kultūringumu, simpatijomis ir kitais subjektyviais dalykais.

Nuo 1991 m. iki 2003 m. būta labai daug gyventojų pajamų mokesčio įstatymo pakeitimų. Jiems perprasti ne tik verslininkai, bet ir mokesčių administratoriai turi skirti daug

---

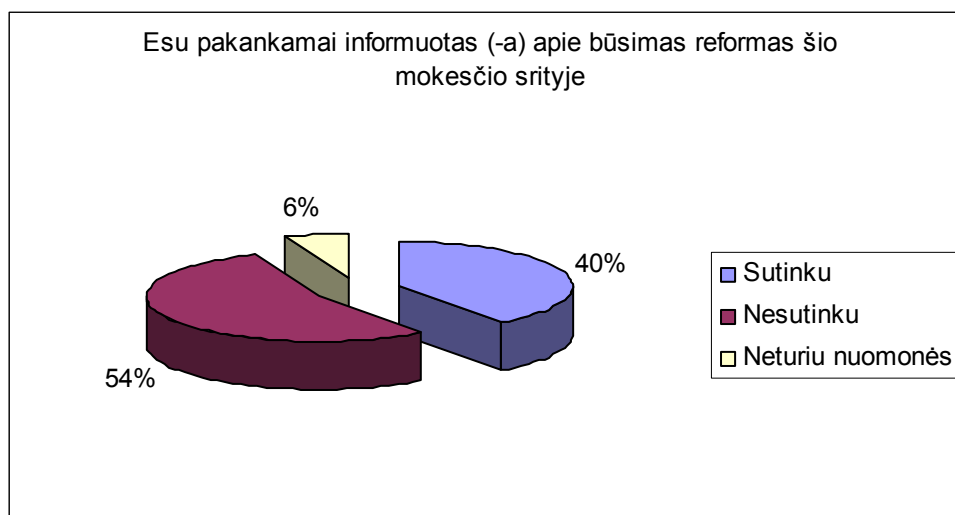
²⁷ Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas//Valstybės žinios. 1995, Nr. 61-1525

²⁸ Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas//Valstybės žinios. 2002, Nr. 73-3085

laiko ir pastangų. Nuolatiniai mokesčių sistemos pakeitimai – viena iš priežasčių, lemiančių “nepiktybinio” mokesčių nemokėjimo reiškinį Lietuvoje.

Darbo autorės atliktos apklausos metu paaiškėjo (8 schema), kad gyventojams trūksta informacijos, susijusios su analizuojamu mokesčiu. Daugiau negu 50 procentų apklaustųjų nesutiko, kad yra pakankamai informuojami apie gyventojų pajamų mokestį bei būsimas reformas šio mokesčio srityje. Todėl galima daryti išvadą, jog vienas iš GPM administravimo etapų – šio mokesčio mokėtojų švietimas ir konsultavimas – efektyviai nefunkcionuoja.

8 schema. Gyventojų nuomonė apie informacijos pakankamumą gyventojų pajamų mokesčio klausimu

Išsivysčiusiose užsienio valstybėse mokesčių mokėtojų ir valstybės mokestiniai santykiai yra palyginti korektiški, dažniausiai mokesčiai mokami vadovaujantis pareigos jausmu. Europos Sąjungos šalyse jau mokyklose aiškinama vaikams, kodėl reikia mokėti mokesčius ir kur mokesčių pinigai naudojami, kodėl reikia kovoti su “šešėlininkais”. Jiems nesumokėjus mokesčių didesnė našta tenka kiekvienam sąžiningam mokesčių mokėtojui. Darbo atarės nuomone, Lietuvoje taip pat reiktų pasekti užsienio šalių praktikos pavyzdžiais ir mokesčio administravime siekti aukšto geranoriško mokesčių mokėjimo procento. Tai galima pasiekti skatinant mokesčių mokėtojus sąmoningai mokėti mokesčius, daugiau informacijos teikti analizuojamo mokesčio srityje. Esant tokiai dažnai mokesčių įstatymo kaitai, reikia gerai organizuoti švietimo darbą.

Papildoma informacija mokesčių mokėtojams apie jų pareigas bei mokesčio apskaičiavimo ir sumokėjimo procedūras turi būti savalaikė ir aiški. Taip pat, turėtų būti gerai organizuotas mokesčių mokėtojų konsultavimas, kur konsultantai turėtų ne tik operatyviai

atsakyti į klausimus, bet ir nurodyti kokių įstatymo straipsnių vadovautis. Be abejojimo, turėtų būti sukurta bei įdiegta gerai veikianti informacinė, kontrolės bei rizikos valdymo sistema. Mokesčių mokėtojų gebėjimas suprasti ir vykdyti savo mokesčius įsipareigojimus yra labai svarbus skatinant savanorišką mokesčių mokėjimą.

3. GYVENTOJŲ PAJAMŲ APMOKESTINIMAS KITOSE EUROPOS SĄJUNGOS VALSTYBĖSE NARĖSE

3.1. Gyventojų pajamų apmokestinimas Estijoje

Estijoje mokesčių sistemą sudaro valstybiniai mokesčiai, kuriuos reglamentuoja mokesčių įstatymai, ir vietiniai mokesčiai, reglamentuojami vietos valdžios institucijų išleistas teisės aktais.²⁹

Pagrindinis teisės aktas, reglamentuojantis visą mokesčių sistemą, reikalavimus atskiriems mokesčių teisės aktams, mokesčių mokėtojų teises ir pareigas, yra Mokesčių įstatymas, priimtas 2002 m. vasario 20d., o įsigaliojo 2002 m. liepos 1d. Šiame įstatyme taip pat įtvirtintos mokesčių administravimo procedūrų nuostatos.

Pagrindinis mokesčių administratorius Estijoje yra Mokesčių ir muitų departamentas, kuris yra pavaldus Mokesčių ministerijai.

Pajamų mokestis šioje Europos Sąjungos valstybėje narėje yra valstybinis mokestis. Jį reglamentuoja 1999m. gruodžio 15 d. Pajamų mokesčio įstatymas.

Kaip ir Lietuvoje, taip ir Estijoje yra išskiriami nuolatiniai ir nenuolatiniai Estijos gyventojai.

Asmenys Estijoje laikomi nuolatiniais gyventojais, jeigu:

- turi nuolatinę gyvenamąją vietą Estijoje, arba
- praleidžia Estijoje 183 ar daugiau dienų per paskutinius 12 mėnesių.

Taigi nuolatiniai Estijos gyventojai analizuojamąjį mokestį moka nuo visų gautų pajamų (tiek pajamų gautų Estijoje, tiek ir kitose užsienio valstybėse). Tuo tarpu nenuolatiniai Estijos gyventojai – nuo pajamų, kurių šaltinis yra šioje valstybėje.³⁰

Apmokestinamosioms pajamoms priklauso pajamos iš darbo užmokesčio, pajamos iš individualios veiklos, palūkanos, pajamos iš turto nuomos. Apmokestinamosioms pajamoms nepriklauso dividendai, išmokami Estijos ar kitų šalių kompanijų, kuomet pelnas jau buvo apmokestintas.³¹

Estija priklauso tai šalių narių grupei, kurioje šio mokesčio tarifas yra proporcinis. Nuo 1994-2004 metų mokesčio tarifas buvo 26 procentai. 2005 metais jis buvo sumažintas iki 24 procentų, o nuo 2006 metų sausio 1 d. yra taikomas bendras 23 procentų gyventojų pajamų mokesčio tarifas. Pajamų mokesčio įstatyme yra numatyta, jog jau nuo sekančių, t.y. nuo 2007 metų bus taikomas 22 procentų mokesčio tarifas, nuo 2008 metų – 21 procento, o nuo 2009 metų

²⁹ Summary of the tax system// <http://www.fin.ee/?id=3814>, prisijungimo laikas: 2006-09-15

³⁰ Estonian Taxes and Tax Structure (August 2006)// <http://www.fin.ee/?id=621>, prisijungimo laikas: 2006-09-08

³¹ Personal income tax// <http://www.fin.ee/?id=3831>, prisijungimo laikas: 2006-09-08

– 20 procentų mokesčio tarifas.³² Kaip matyti iš pateiktų duomenų, Estija siekia mažinti gyventojų pajamų mokesčio našta, mažindama šio mokesčio tarifą.

Be šiuo metu esančio 23 procentų tarifo, yra taikomas ir 15 procentų gyventojų pajamų mokesčio tarifas šioms pajamoms:

- honorarui;
- nenuolatinių gyventojų atlikėjų ir sportininkų pajamoms;
- pajamoms, gautoms nenuolatiniams gyventojams vykdant veiklą Estijoje.

Lyginant neapmokestinamų pajamų dydžius Estijoje ir Lietuvoje yra pateikiama 5 lentelė. Antrame šio darbo skyriuje buvo minėta, jog pagrindinis neapmokestinamųjų pajamų dydis Lietuvoje yra 290 litų per mėnesį (3480 litų per metus). Šis dydis nekito nuo 2003 metų. Yra planuojama ateityje neapmokestinamųjų pajamų dydį padidinti iki 320 litų per mėnesį (3840 litų per metus).

Tuo tarpu Estijoje 2003 metais neapmokestinamųjų pajamų dydis buvo 1000 Estijos kronų per mėnesį (12000 Estijos kronų per metus). Jau 2004 metais neapmokestinamų pajamų minimumas buvo padidintas iki 1400 Estijos kronų per mėnesį (16800 Estijos kronų per metus). Šis dydis kito ir 2005, kuomet buvo padidintas iki 1700 EEK per mėnesį (20400 EEK per metus). O nuo šių metų yra taikomas 2000 EEK neapmokestinamųjų pajamų minimumas per mėnesį (24000 EEK per metus).³³

5 lentelė. Neapmokestinamųjų pajamų dydžio palyginimas Lietuvoje ir Estijoje

Metai	Neapmokestinamųjų pajamų dydis per mėnesį Lietuvoje	Neapmokestinamųjų pajamų dydis per mėnesį Estijoje
2003	290 LTL ≈ 83,99 EUR	1000 EEK ≈ 63,92 EUR
2004	290 LTL ≈ 83,99 EUR	1400 EEK ≈ 89,50 EUR
2005	290 LTL ≈ 83,99 EUR	1700 EEK ≈ 108,67 EUR
2006	290 LTL ≈ 83,99 EUR	2000 EEK ≈ 127,83 EUR

Iš pateiktos 5 lentelės matyti, jog 2003 metais Lietuvoje neapmokestinamųjų pajamų dydis buvo didesnis nei Estijoje. Tačiau šiam dydžiui Estijoje didėjant kasmet, pastebimas didelis skirtumas lyginant šiais metais taikomą neapmokestinamųjų pajamų dydį šiose valstybėse.

Pažymėtina, jog iškilus dvigubo apmokestinimo klausimui, Estija yra sudariusi 35 dvigubo pajamų apmokestinimo panaikinimo sutartis (2004 m. spalio 21 d. tokia sutartis buvo

³² Income Tax Act// <http://www.fin.ee/?id=621>, prisijungimo laikas: 2006-09-08

³³ Estonian Taxes and Tax Structure (August 2006)// <http://www.fin.ee/?id=621>, prisijungimo laikas: 2006-09-08

sudaryta tarp Lietuvos bei Estijos). Ir šis klausimas, jeigu yra sudaryta tokia sutartis su atitinkama valstybe, sprendžiamas sutartyje įtvirtintų nuostatų pagrindu.³⁴

Taigi lyginant Lietuvos ir Estijos mokesčių sistemas apskritai bei gyventojų pajamų apmokestinimą šiose Europos Sąjungos valstybėse narėse, yra pateikiami tokie statistiniai duomenys (6 lentelė):

6 lentelė. Gyventojų pajamų mokestis Lietuvos bei Estijos nacionaliniuose biudžetuose

Valstybė – narė	Gyventojų skaičius 2005 m.	Mokestinės pajamos 2005 m. mln. Eur	Gyventojų pajamų mokestis 2005 m. mln. Eur	Gyventojų pajamų mokesčio dalis mokestinėse pajamose %
Lietuva	3 414 000	3 736,10	1 032,87	27,6
Estija	1 351 000	3 424,60	621,20	18,14

Šaltinis: Estijos Finansų ministerijos, Lietuvos Finansų ministerijos bei Statistikos departamento duomenys bei darbo autorės skaičiavimai

Estijos gyventojų skaičius yra beveik 3 kartus mažesnis negu Lietuvos. Lentelėje lyginamos šių dviejų valstybių 2005 metų mokestinės pajamos, bei surenkamo gyventojų pajamų mokesčio vieta jose. Matyti, jog Estija šiuo metu taikydama 23 procentų tarifą, kuris 2005 metais buvo 24 procentai, t.y. 9 procentais mažesnis nei Lietuvoje, Estijoje gyventojų pajamų mokestis sudaro 18 procentų mokestinių pajamų. Todėl Lietuva taikydama didesnę šio mokesčio tarifą, surenka mažiau pajamų.

3.2. Gyventojų pajamų apmokestinimas Vokietijoje

Vokietija – Federacinė Respublika. Mokesčių sistemą sudaro bendrieji mokesčiai, federaciniai mokesčiai, žemių mokesčiai bei bendruomenių mokesčiai. Pajamos tarp federacijos subjektų yra dalijamos horizontaliai ir vertikalčiai. Tai reiškia, kad daugiausiai pajamų turinčios žemės „dalinasi“ pajamomis su mažiau pajamų gaunančiais subjektais.

Gyventojų pajamų mokestis šioje valstybėje sudaro apie 40 procentų visų mokesčių įplaukų.

Pagrindinis skirtumas gyventojų pajamų apmokestinimo srityje tarp Lietuvos ir Vokietijos yra tas, kad pastaroji Europos Sąjungos valstybė narė taiko progresinį šio mokesčio tarifą.

³⁴ Conventions for the avoidance of double taxation and the prevention of fiscal evasion with respect to taxes on income and capital// <http://www.emta.ee/?id=1830>, prisijungimo laikas: 2006-09-08

Vokietijos Federacinės Respublikos mokesčių sistema savo struktūra yra panaši į kitų vakarų šalių mokesčių sistemas. Kadangi mokestinis laikotarpis yra kalendoriniai metai, tai asmenys dažniausiai moka pajamų mokestį gaudami kiekvieną darbo užmokestį.³⁵

2000 metais Vokietijoje buvo įvykdyta mokesčių reforma, kuri turėjo labai didelę įtaką visai mokesčių sistemai ir kurios pagrindinis tikslas buvo sumažinti gyventojų pajamų apmokestinimo našta.

Mokesčio objektas – darbo užmokestis, kapitalo pajamos, depozitų, obligacijų ir kitų vertybinių popierių procentinės pajamos, nuomos pajamos, honoraras ir pan. Mokesčio subjektai – nuolatiniai ir nenuolatiniai Vokietijos gyventojai. Nuolatiniais šios valstybės gyventojais yra laikomi asmenys, kurių gyvenamoji vieta yra Vokietijoje, arba per paskutinius dvejus mokestinius metus šioje šalyje yra praleidę daugiau negu 6 mėnesius. Nenuolatiniai šios valstybės gyventojai irgi yra šio mokesčio mokėtojai, ypač, kai jų pajamų šaltinis yra Vokietijos Federacinė Respublika.

Nuo 2005 metų taikomi gyventojų pajamų mokesčio tarifai Vokietijoje yra nuo 15 iki 42 procentų. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog po minėtos reformos šio mokesčio tarifai buvo mažinami kasmet. Taigi mokesčio tarifas:

2002 metais - nuo 19,9 iki 48,5 procentų;

2003 metais – nuo 17 iki 47 procentų;

2004 metais – nuo 16 iki 45 procentų.

Prieš minėtos reformos įgyvendinimą buvo taikomi gyventojų pajamų mokesčio tarifai nuo 22,9 iki 51 procento. Taigi naujoji gyventojų pajamų mokesčio sistema parodo realų tarifų sumažėjimą.³⁶

Vokietijoje dar yra taikomas papildomas mokestis – solidarumo mokestis, kuris yra 5,5 procento. Juo yra siekiama finansuoti rytinės Vokietijos žemių integraciją.³⁷

Neapmokestinamasis minimumas Vokietijoje po reformos taip pat didėjo ir šiuo metu yra taikomas 7 664 EUR per metus (≈638,67 EUR per mėnesį) vienišiams asmenims ir 15 328 EUR per metus (≈1 277,33 EUR per mėnesį) susituokusioms poroms.³⁸ Mažesnės pajamos yra neapmokestinamos. 7 lentelėje yra pateikiami taikomi gyventojų pajamų mokesčio tarifai Vokietijoje.

---

³⁵ Paying taxes in Germany// <http://www.howtogermy.com/pages/germantaxes.html>, prisijungimo laikas: 2006-08-30

³⁶ German Taxation after Tax Reform 2000 - in Brief// http://www.germany.info/relaunch/business/taxes/german_taxes_2000b.html, prisijungimo laikas: 2006-08-30

³⁷ Paying taxes in Germany// <http://www.howtogermy.com/pages/germantaxes.html>, prisijungimo laikas: 2006-08-30

³⁸ Income Tax (Einkommenssteuer)// http://www.germany.info/relaunch/business/taxes/german_tax_income.html, prisijungimo laikas: 2006-08-30

7 lentelė. Vokietijoje taikomi pajamų mokesčių tarifai

Mokesčio tarifas	Pajamos per metus (EUR)
0	Iki 7,664 vienišų asmenų (susituokusių porų iki 15,328)
15 - 42%	7,664 – 52,152 (15,328 – 104,304)
42%	Nuo 52,153 (104,305)

Vokietijoje dvi pagrindinės institucijos, administruojančios mokesčius yra Finansų ministerija (pagrindinė sritis yra mokesčių politika) bei Mokesčių departamentas, kurio pagrindinis uždavinys yra tikrinti, ar teisingai mokesčiai yra apskaičiuoti, bei užtikrinti jų surinkimą.

Apmokestinamosios pajamos nustatomos, iš asmens bendrųjų pajamų atėmus nepamokestinamąjį minimumą, išlaidas, susijusias su darbu (transporto bilietai), gyvybės draudimo įmokas, kvalifikacijos tobulinimo kursų išlaidas, dalį išlaidų, skirtų nuosavo namo statybai (aštuonerius metus po 5 procentus namo vertės) ir kita. Mokesčiai iš uždarbio išskaitomi, naudojant mokesčių kortelę, kurioje nurodomos darbuotojo neapmokestinamosios sumos, atsižvelgiant į šeimos padėtį, lengvatos (pavyzdžiui invalidams). Kapitalo pajamų mokestį moka fiziniai asmenys, gaunantys dividendus (tarifas – 21,1 procento). Procentinės pajamos apmokestinamos 10 procentų tarifu.³⁹

Kaip ir daugelis kitų Europos Sąjungos valstybių narių, Vokietija taip pat yra sudariusi dvigubo pajamų apmokestinimo išvengimo sutartis su daugeliu valstybių (taip pat ir su Lietuva).

Įgyvendintos mokesčių reformos Vokietijoje rezultatas yra tas, kad tiek gyventojai, tiek kompanijos moka mažesnius mokesčius. Tai skatina ekonominį efektyvumą, t.y. skatina norą dirbti, investuoti savo uždirbtus pinigus. Taip pat yra mažinama gyventojų pajamų mokesčio našta. Įgyvendinus minėtąją reformą, didžiausią naudą pajuto tie gyventojai bei šeimos, kurie gauna mažas arba vidutines pajamas.

3.3. Gyventojų pajamų apmokestinimas Olandijoje

Olandijos Vyriausybė yra atsakinga už švietimo, teisės, policijos sistemų kūrimą bei administravimą. Be abejo, vykdo socialinės apsaugos ir kitas funkcijas. Visų šių funkcijų atlikimas reikalauja atitinkamų piniginių išteklių. Todėl gyventojai bei įmonės mokesčių pagalba padengia šias išlaidas. Mokesčių administracija, kuri yra pavaldi Finansų ministerijai, yra atsakinga už mokesčių sumokėjimą.⁴⁰

³⁹ Buškevičiūtė E. Mokesčių sistema//Kaunas: Technologija. 2003. P. 142

⁴⁰ Taxation// <http://www.minfin.nl/en/subjects/taxation>, prisijungimo laikas: 2006-09-22

Gyventojų pajamų mokestį moka asmenys, gaunantys pajamų. Ir šias pajamas gyventojai gali gauti iš įvairių šaltinių. Pirmiausiai reikėtų pažymėti, jog gyventojų pajamų mokestis Olandijoje yra progresinis. Šio mokesčio sistemoje išskiriamos trys grupės pajamų, kurių kiekvienoje pajamos apmokestinamos skirtingais šio mokesčio tarifais. Ir galutinė mokėtina gyventojų pajamų mokesčio suma yra sudėjus visų trijų grupių mokėtinas sumas.⁴¹

Olandijoje kaip ir Lietuvoje yra išskiriami nuolatiniai ir nenuolatiniai šios šalies narės gyventojai. Nuolatinių Olandijos gyventojų pajamos minėtu mokesčiu apmokestinamos nepriklausomai nuo to, kurioje šalyje jos yra gautos. Tuo tarpu nenuolatiniai gyventojai moka pajamų mokestį nuo pajamų, kurios yra tiesiogiai susijusios su Olandijos teritorija, t.y. gautos šioje valstybėje. Skirtumas yra tada, kai nenuolatiniai šios šalies gyventojai patys išreiškia norą būti traktuojamiems kaip nuolatiniai Olandijos gyventojai. Tuomet visos pajamų apmokestinimo sąlygos jiems bus taikomos kaip nuolatiniams gyventojams.⁴²

Olandijoje dar yra išskiriami pajamų partneriai, kuriais gali būti susituokę arba įregistravę savo partnerystę asmenys. Jie turi teisę paskirstyti tarpusavyje savo bendras pajamas tam, kad galėtų pildyti gyventojų pajamų mokesčio ataskaitą kartu. Yra išimčių, kai nesusituokę asmenys, gyvenantys kartu, gali būti laikomi pajamų partneriais.⁴³

Akcentuotina, jog mokėtina gyventojų pajamų mokesčio suma yra visuma apmokestinamųjų pajamų trijose grupėse:

- pajamos iš darbo užmokesčio bei turto nuomos;
- pajamos, susijusios su gaunamomis palūkanomis;
- pajamos, susijusios su santaupos ir investicijomis.⁴⁴

Pirmojoje grupėje pajamos yra apmokestinamos skirtingai (8 lentelė).

8 lentelė. Olandijoje taikomi pajamų mokesčių tarifai

Mokesčio tarifas	Pajamos per metus (EUR)
34,15%	Pirmiems 17,046
41,45%	Sekantiems 13,585
42%	Sekantiems 21,597
52%	Pajamoms virš 52,228

⁴¹ Income tax// <http://www.minfin.nl/en/subjects,taxation/income-tax>, prisijungimo laikas: 2006-09-22

⁴² Taxpayers// <http://www.minfin.nl/en/subjects,taxation/income-tax/Taxpayers.html>, prisijungimo laikas: 2006-09-22

⁴³ Žr. ten pat

⁴⁴ Tax base and tax rates// <http://www.minfin.nl/en/subjects,taxation/income-tax/Tax-base-and-tax-rates.html>, prisijungimo laikas: 2006-09-22

Pabrėžiama, jog mokesčių mokėtojams, kuriems yra sukakę 65 ar daugiau metų, pajamoms iki 17,046 EUR per metus moka 16,25 procentų pajamų mokestį. O sekančioms 13,585 EUR pajamoms moka 23,55 procento šio mokesčio.⁴⁵

Pajamos iš antrosios grupės apmokestinamos taikant 25 procentų tarifą.

Pajamos iš trečiosios grupės – 30 procentų tarifą.

Nuolatiniais Olandijos gyventojams, mokantiems gyventojų pajamų mokestį, gali būti taikomos tam tikros šio mokesčio lengvatos. Mokestis yra sumažinamas asmenims, kurie turi vaikų, taip pat vienišioms tėvams ar vyresnio amžiaus asmenims, gaunantiems pakankamai mažas pajamas.

Olandijoje kaip ir Lietuvoje gyventojai pateikia pajamų mokesčio deklaracijas. Kiekvienais metais iki balandžio 1 d. Olandijos mokesčių administratoriui turi būti pateiktos užpildytos pajamų mokesčio deklaracijos už praėjusius mokestinius metus. Jeigu mokesčių administratoriui tokia pajamų ataskaita nepateikiama, pastarasis gali priminti mokesčių mokėtojui apie tai ir netgi gali skirti baudą. Visi, pateikusiai savo deklaracijas iki balandžio 1d., iš mokesčių administratoriaus gauna patvirtinimą bei susigražina šio mokesčio permoką.

---

⁴⁵ Tax base and tax rates// <http://www.minfin.nl/en/subjects/taxation/income-tax/Tax-base-and-tax-rates.html>, prisijungimo laikas: 2006-09-22

IŠVADOS

Apibendrinant šį magistro baigiamąjį darbą autorė norėtų pažymėti pagrindinius ir svarbiausius šio darbo aspektus, susijusius su gyventojų pajamų apmokestinimu Europos Sąjungoje.

1. Gyventojų pajamų apmokestinimas – mokesčių mokėtojų, objektų ir mokėjimo taisyklių nustatymo sistema. Kiekvienos valstybės gyventojų pajamų mokesčio sistemai yra būdingi šie bruožai:
  - a) nustatytos minimalios neapmokestinamosios pajamos;
  - b) daugelyje šalių narių itin aukšti šio mokesčio tarifai yra nustatyti dideles pajamas gaunantiems gyventojams;
  - c) mokesčių tarifai yra progresiniai arba proporciniai.
2. Gyventojų pajamų apmokestinimo klausimas paliekamas spręsti kiekvienai Europos Sąjungos valstybei narei. Kiekviena šalis narė laisva įgyvendinti tokią šio mokesčio sistemą, kuri geriausiai atitinka jos poreikius. Tačiau tai neturi varžyti pagrindinių laisvių, įtvirtintų Sutartyje, neiškraipyti konkurencijos bei nedaryti nepageidaujamo poveikio kitų valstybių narių ekonominei bei socialinei politikoms.

Dvigubo pajamų apmokestinimo srityje šalys narės, siekdamos jį panaikinti, bendradarbiauja tarpusavyje šiuo klausimu, sudaro dvigubo pajamų apmokestinimo išvengimo sutartis, kad pajamos nebūtų apmokestinamos du kartus.
3. Gyventojų pajamų mokestis yra vienas svarbiausių mokesčių mūsų valstybės mokestinėse pajamose. Apmokestinamos nuolatinių ir nenuolatinių Lietuvos gyventojų pajamos, gautos už atliktus darbus, suteiktas paslaugas, perduotas ar suteiktas teises, už parduotą ar kitaip perleistą turtą, investuotą turtą ar lėšas ir (arba) kitą gautą naudą pinigais ir (arba) natūra, taip pat pozityviosios pajamos.
4. Daugelis gyventojų skundžiasi didele gyventojų pajamų mokesčio našta, kurią norima mažinti. Geriausias būdas ją sumažinti – didinti neapmokestinamąjį pajamų dydį, kuris didesnę naudą turės mažas pajamas gaunantiems gyventojams.

5. Gyventojų pajamų mokesčio administravimas – tai šio mokesčio administratoriaus, t.y. Valstybinės mokesčių inspekcijos teisių ir pareigų įgyvendinimas, pajamų mokesčio apskaičiavimas, sumokėjimas, mokesčio persikirstymas bei informacijos teikimas mokesčių mokėtojams.
  6. Gyventojų pajamų mokesčio administravimo procesą galima suskirstyti į tam tikrus etapus, kurie veikdami atskirai, tarpusavyje yra labai susiję:
    - a) šio mokesčio mokėtojų švietimas ir konsultavimas;
    - b) gyventojų pajamų mokesčio mokėtojų registravimas ir apskaita;
    - c) šio mokesčio apskaičiavimo ir sumokėjimo teisingumo kontrolė;
    - d) nepriemokų išieškojimas;
    - e) mokestinių ginčų nagrinėjimas;
    - f) atsakomybės už mokesčių teisės pažeidimus taikymas.
  7. Daugelyje Europos Sąjungos valstybių narių yra taikomas progresinis gyventojų pajamų apmokestinimas, mokesčio tarifas svyruoja priklausomai nuo mokėtojo kategorijos ir nuo gaunamų pajamų dydžio. Šeimos arba asmenys, turintys vaikų, moka mažesnius mokesčius. Aukšti analizuojamo mokesčio tarifai nustatyti didelės pajamas gaunantiems gyventojams. Taip pat nustatytos minimalios neapmokestinamosios pajamos. Progresinius tarifus, gyventojų pajamoms apmokestinti, taikančiose šalyse mažas pajamas gaunančių gyventojų pajamos apmokestinamos nuliniu arba mažu šio mokesčio tarifu.
  8. Taikomi gyventojų pajamų mokesčio progresiniai tarifai – taip pat turi daugybę trūkumų:
    - a) progresinis tarifas mažina gyventojų motyvaciją dirbti;
    - b) tai skatina šio mokesčio vengimą;
    - c) diskriminuojami didesnes pajamas gaunantys gyventojai;
    - d) dėl vengimo mokėti gyventojų pajamų mokesčių, mažėja į biudžetą surenkamos pajamos iš šio mokesčio.
- Todėl Europos Sąjungos valstybėse narėse progresinių gyventojų pajamų mokesčio tarifų taikymas – nėra geriausia priemonė pasiekti keliamą tikslą – surinkti į valstybės biudžetą daugiau pajamų, kadangi gyventojai, kurie gauna didelės pajamas, gali aktyviau siekti jas slėpti.

9. Darbo pradžioje iškelta hipotezė – mažėjantis gyventojų pajamų mokesčio tarifas vis dar yra per didelis daugeliui gyventojų – pasitvirtino. Tai iliustruoja tyrimo metu darbo autorės atliktos apklausos rezultatai, kurios metu 96 procentai gyventojų teigė, kad nors ir mažėja taikomi gyventojų pajamų mokesčio tarifai, tačiau jie vis dar yra per dideli lyginant su gaunamomis pajamomis.

PASIŪLYMAI

Gyventojų pajamų mokesčio tobulinimui siūloma:

1. Kadangi paskutinį kartą neapmokestinamųjų pajamų dydis didėjo daugiau nei prieš trejus metus, t.y. 2003 m. sausio mėn., siūloma mažinti gyventojų pajamų mokesčio našta didinant neapmokestinamųjų pajamų dydį, kad mažas pajamas gaunantiems gyventojams sumažėtų analizuojamo mokesčio našta.
2. Sukodifikuoti visus Lietuvos Respublikos teisės aktus, reglamentuojančius mokesčius, į vieną teisės aktą – mokesčių kodeksą, siekiant, kad būtų lengviau ir paprasčiau taikyti mokesčių teisės normas.
3. Nesant vieningai gyventojų pajamų mokesčio politikai tarp Europos Sąjungos valstybių narių, mokesčių teisės normų sistemos atskirose šalyse narėse neturėtų pažeisti konkurencijos, taikant žymiai žemesnį pajamų apmokestinimo tarifą, lyginant su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis narėmis.

SANTRAUKA

Magistrinio darbo tema – „Gyventojų pajamų apmokestinimas Europos Sąjungoje“.

Pagrindinės sąvokos – gyventojų pajamų apmokestinimas, gyventojų pajamų mokestis, gyventojų pajamų mokesčio mokėtojas, gyventojų pajamų mokesčio administravimas, gyventojų pajamų dvigubas apmokestinimas.

Gyventojų pajamų apmokestinimas – mokesčių mokėtojų, objektų ir mokėjimo taisyklių nustatymo sistema.

Europos Sąjungoje gyventojų apmokestinimo klausimas paliekamas spręsti kiekvienai Europos Sąjungos valstybei narei.

Daugelyje Europos Sąjungos valstybių narių yra taikomas progresinis gyventojų pajamų apmokestinimas, mokesčio tarifas priklauso nuo mokėtojo kategorijos ir nuo gaunamų pajamų dydžio.

Šis magistro baigiamasis darbas yra skirtas gyventojų pajamų mokesčio analizei Europos Sąjungoje bei atskirose jos valstybėse narėse.

Darbo tikslas – atskleisti gyventojų pajamų mokesčio ypatybes.

Gyventojų pajamų apmokestinimas – mokesčių mokėtojų, objektų ir mokėjimo taisyklių nustatymo sistema.

Šiame darbe buvo analizuojama Europos Bendrijos kompetencija šio mokesčio srityje, dvigubo apmokestinimo politika Europos Sąjungoje, buvo nustatyta, kad gyventojų apmokestinimo klausimas paliekamas spręsti kiekvienai Europos Sąjungos valstybei narei. Planuojama, kad ir ateityje, kai Europos Sąjunga pasieks dar didesnę integracijos lygį, tai bus palikta kiekvienos šalies narės diskrecijai.

Gyventojų pajamų mokestis yra vienas svarbiausių mokesčių mūsų valstybėje, kuris yra per didelis daugeliui gyventojų. Šiuo klausimu yra daug diskusijų, kokiomis priemonėmis geriau mažinti šio mokesčio našta.

Daugelyje kitų Europos Sąjungos valstybių narių yra taikomas progresinis gyventojų pajamų apmokestinimas, mokesčio tarifas priklauso nuo mokėtojo kategorijos ir nuo gaunamų pajamų dydžio.

Dvigubo pajamų apmokestinimo srityje Europos Sąjungos šalys narės tarpusavyje bei su trečiosiomis šalimis sudaro dvigubo pajamų apmokestinimo išvengimo sutartis, kad gyventojų pajamos nebūtų apmokestinamos du kartus.

SUMMARY

Theme of the Master's Thesis – „Income taxation in the European Union“.

Keywords – income taxation, income tax, income tax payers, administration of income tax, double income taxation.

Income taxation – is the system, which establishes the taxpayers, objects and the rules of how to pay the income tax.

The sphere of the income tax is left to the European Union Member States.

The tariffs of the income tax are progressive in a lot of European Unions Member States. The amount of taxes that the residents need to pay depends on many things, such as the amount of income, the category of taxpayers.

The final master's paper is dedicated to the analysis of income tax in the European Union and in the Member States.

The main task is to study and to explain the features of the income tax.

Income taxation – is the system, which establishes the taxpayers, objects and the rules of how to pay the income tax.

Herein the competence of the European Union on the income taxation issue was analyzed, as well the double taxation policy in the European Union. It was established that the sphere of the income tax would be left to the Member States, even when the European Union achieves a higher level of integration than at present.

The income tax is one of the most important taxes in Lithuania, which is too big according to the income that people receive. And there are a lot of discussions, on how to choose the best way to decrease the burden of the income tax.

The tariffs of the income tax are progressive in a lot of European Unions Member States. The amount of taxes that the residents need to pay depends on many things, such as the amount of income, the category of taxpayers.

Speaking about the double taxation, the Member States conclude double taxation treaties with each other and with third countries, to avoid the cases, when the income are taxed twice.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Lietuvos respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014
2. Lietuvos Respublikos Mokesčių administravimo įstatymas//Valstybės žinios. 1995, Nr. 61-1525
3. Lietuvos Respublikos Gyventojų pajamų mokesčio įstatymas//Valstybės žinios. 2002, Nr. 73-3085
4. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. spalio 30 d. nutarimas Nr. 339 “Dėl pajamų, gautų natūra, pripažinimo ir įvertinimo tvarkos patvirtinimo”// Valstybės žinios, 2002, Nr. 105-4708
5. Lietuvos Respublikos Finansų ministro 1997 m. liepos 29 d įsakymas Nr. 110 „Dėl valstybinės mokesčių inspekcijos prie Finansų ministerijos nuostatų patvirtinimo”//Valstybės žinios. 1997, Nr. 110-4881

Tarptautiniai teisės aktai

6. Europos Bendrijos Steigimo sutartis//Valstybės žinios. 2004, Nr. 2-2
7. 2003 m. birželio 3 d. Tarybos direktyva Nr. 200/48/EB Dėl pajamų iš santaupų, gaunamų palūkanų forma, apmokestinimo// <http://eur-lex.europa.eu/lt/index.htm>, prisijungimo laikas: 2006-10-06
8. Lietuvos Respublikos ir Estijos Respublikos sutartis „Dėl pajamų bei kapitalo dvigubo apmokestinimo išvengimo ir mokesčių slėpimo prevencijos“//Valstybės žinios. 2006, Nr. 5-137
9. Lietuvos Respublikos ir Nyderlandų Karalystės sutartis "Dėl pajamų ir kapitalo dvigubo apmokestinimo ir fiskalinių pažeidimų išvengimo"//Valstybės žinios. 2000, Nr. 59-1764
10. Lietuvos Respublikos ir Vokietijos Federacinės Respublikos sutartis "Dėl pajamų ir kapitalo dvigubo apmokestinimo išvengimo"//Vastybės žinios. 1997, Nr. 106-2674
11. Income Tax Act// <http://www.fin.ee/?id=621>, prisijungimo laikas: 2006-09-08

Specialioji literatūra

12. A tax guide to Europe – England: Arthur Andersen, 1999
13. Buckiūnienė O., Meidūnas V., Puzinauskas P. Lietuvos finansų sistema – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003

14. Buškevičiūtė E. Mokesčių sistema. – Kaunas: Technologija, 2003
15. Buškevičiūtė E. Pukelienė V. Valstybės mokesčių sistema. – Kaunas: Technologija, 1998
16. Семенов Ю. И. Финансовое право. - Москва, Компания спутник. 2000
17. Conventions for the avoidance of double taxation and the prevention of fiscal evasion with respect to taxes on income and capital// <http://www.emta.ee/?id=1830>, prisijungimo laikas: 2006-09-08
18. Darbo mokesčių lyginamoji analizė: tarifai, tendencijos, perspektyvos// www.lrinka.lt/Tyrimai/Mokest/ESpajamos.pdf, prisijungimo laikas: 2006-06-12
19. Double taxation Conventions// http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/personal_tax/double_tax_conventions/index_en.htm, prisijungimo laikas: 2006-10-06
20. Estonian Taxes and Tax Structure (August 2006)// <http://www.fin.ee/?id=621>, prisijungimo laikas: 2006-09-08
21. Эриашвили Н. Д. Финансовое право. - Москва, Закон и право. 2000
22. Gabartas H. Europos Bendrijos sutartyje įtvirtintų pagrindinių laisvių įtaka valstybių narių tiesioginių mokesčių tesiniam reguliavimui. Daktaro disertacija, 2004
23. German Taxation after Tax Reform 2000 - in Brief// http://www.germany.info/relaunch/business/taxes/german_taxes_2000b.html, prisijungimo laikas: 2006-08-30
24. Грачева Е. Ю. Соколова Э.Д. Финансовое право. - Москва, Юристъ, 2001
25. Income tax// <http://www.minfin.nl/en/subjects/taxation/income-tax>, prisijungimo laikas: 2006-09-22
26. Income Tax (Einkommenssteuer)// http://www.germany.info/relaunch/business/taxes/german_tax_income.html, prisijungimo laikas: 2006-08-30
27. Jurgutis V. Finansų mokslo pagrindai. – Kaunas: Šviesa, 1938
28. Kaip apmokestinamos iš užsienio gautos pajamos//Mokesčių žinios. 2006, Nr. 25
29. Koku būdu naikinamas iš užsienio valstybių gautų pajamų dvigubas apmokestinimas//Mokesčių žinios. 2006, Nr. 12
30. Kvedytė Ž. Užsienyje gautų pajamų apmokestinimas gyventojų pajamų mokesčių// Apskaitos ir mokesčių apžvalga. 2005, Nr. 11
31. Lietuvos Respublikos Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo komentaras// <http://comments.vmi.lt>, prisijungimo laikas 2006-04-20

32. Lietuvos respublikos Mokesčių administravimo įstatymas// <http://comments.vmi.lt>, prisijungimo laikas: 2006-04-20
33. Maiboroda O. Gyventojų pajamų mokestis ir jo įtaka Lietuvos gyventojų gerovei. Magistro baigiamasis darbas, 2004
34. Marcijonas A., Sudavičius B. Mokesčių teisė – Vilnius 2003
35. Meidūnas V., Puzinauskas P. Finansai – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003
36. Meidūnas V., Puzinauskas P. Mokesčiai: teorija, vaidmuo, raida. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2001
37. Navickaitė L. Siūloma ir toliau sumažinti gyventojų pajamų mokestį//Kauno diena. 2006-07-01
38. Paying taxes in Germany// <http://www.howtogermany.com/pages/germantaxes.html>, prisijungimo laikas: 2006-08-30
39. Personal income tax//<http://www.fin.ee/?id=3831>, prisijungimo laikas:2006-09-08
40. Personal Tax – General overview// http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/personal_tax/gen_overview/index_en.htm, prisijungimo laikas: 2006-09-02
41. Snieška ir kt.. Makroekonomika. – Kaunas: Technologija, 2005
42. Stačiokas R., Rimas J. Mokesčiai: istorinė raida ir dabartis. – Kaunas: Technologija, 2003
43. Stačiokas R. Apmokestinimas ir mokesčiai Europos sąjungoje. – Kaunas: Technologija, 2003
44. Summary of the tax system// <http://www.fin.ee/?id=3814>, prisijungimo laikas: 2006-09-15
45. Šveistienė A. Su darbo santykiais susijusių pajamų apmokestinimas pagal dvigubo apmokestinimo išvengimo sutartis//Apskaitos, audito ir mokesčių aktualijos. 2006-07-24
46. Tax base and tax rates// <http://www.minfin.nl/en/subjects.taxation/income-tax/Tax-base-and-tax-rates.html>, prisijungimo laikas: 2006-09-22
47. Taxation// <http://www.minfin.nl/en/subjects.taxation>, prisijungimo laikas: 2006-09-22
48. Taxpayers//<http://www.minfin.nl/en/subjects.taxation/income-tax/Taxpayers.html>, prisijungimo laikas: 2006-09-22

49. Trumpa U. Lietuva neturi nusileisti pažangių reformų šalims// http://www.lrinka.lt/index.php/meniu/spaudai/straipsniai_ir_komentarai/lietuva_nusileisti_pazangiu_reformu_salims/1511, prisijungimo laikas: 2006-05-04
50. Vainienė R. Gyventojų pajamų mokesčio labirintas// http://www.lrinka.lt/index.php/meniu/spaudai/straipsniai_ir_komentarai/gyventoju_pajamu_mokescio_labirintas/1381, prisijungimo laikas: 2006-05-04
51. Vainienė R. Ar verta valdžiai kirsti šaką, ant kurios pati sėdi// http://www.lrinka.lt/index.php/meniu/spaudai/straipsniai_ir_komentarai/ar_verta_valdziai_kirsti_saka_ant_kurios_pati_sedi/1370, prisijungimo laikas: 2006-05-04
52. Žvirblis A. Mokesčių žinynas - Vilnius: Žuma, 1998

Internetinės svetainės

53. <http://eur-lex.europa.eu/lt/index.htm>
54. <http://litlex.cust.lt/Litlex>
55. <http://www.lrs.lt/>
56. <http://www.finmin.lt/finmin/index.jsp>
57. <http://www.std.lt/lt/>
58. <http://www.vmi.lt/lt/>
59. <http://www.lrinka.lt/>
60. <http://www.fin.ee/?id=621>
61. <http://www.emta.ee/?id=1752>
62. <http://www.germany.info/relaunch/index.html>
63. http://www.minfin.nl/en/subjects_taxation/income-tax
64. <http://www.fm.gov.lv/index.php?id=8>
65. <http://www.vid.gov.lv/?hl=2>